

OPINNÄYTETYÖ

Kohti seksuaalikasvatusta -lapsen ja nuoren oikeus, vanhemman ja aikuisen velvollisuus

Johanna Luomala

YAMK Yhteisöpedagogi
(90 op)

Arvioitavaksi jättämisaika

(11/2022)

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi YAMK

Tekijät: Johanna Luomala

Opinnäytetyön nimi: Kohti seksuaalikasvatusta -lapsen ja nuoren oikeus, vanhemman ja aikuisen velvollisuus

Sivumäärä: 56 ja 3 liitesivua

Työn ohjaaja: Arto Lindholm

Työn tilaaja: Setlementti Puijola ry

Seksuaalisuus on osa jokaisen elämää syntymästä hautaan. Jokaisella on myös seksuaalioikeudet ja oikeus tietoon seksuaalisuudesta. Vanhemmat ovat ensisijaisesti vastuussa lapsen kasvatuksesta ja näin ollen myös seksuaalikasvatuksesta. Seksuaalikasvatus on yhä edelleen puutteellista ja se on myös häpeän ympäröimää. Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä oli tavoitteena kehittää vanhemmille suunnattu seksuaalikasvatuskoulutus työn tilaajalle Setlementti Puijola ry:lle. Seksuaalikasvatuksen toteutumista koulussa on tutkittu 2000 -luvulla, mutta vanhempien näkökulmasta verrattain vähän.

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön avulla haetaan vastauksia seuraaviin teemoihin: Mitkä asiat haastavat seksuaalikasvatuksen tekemistä? Mikä estää vanhempia tekemästä seksuaalikasvatusta? Mikä tukisi vanhempien seksuaalikasvattajuutta? Millaista koulutusta vanhemmat kaipaavat seksuaalikasvatuksen tueksi? Näiden kysymysten avulla kehitin vanhempien tarpeisiin sopivan koulutuksen.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä tarkastellaan seksuaalisuutta, seksuaalisuuden kehitystä ja seksuaalikasvatusta. Tällä hetkellä esimerkiksi poliisin tilastoissa ja kouluterveyskyselyn tuloksissa näkyy, että seksuaalinen häirintä ja sosiaalisessa mediassa tapahtuva lapsen houkuttelu seksuaalisiin tekoihin on kasvanut. Riittävän aikaisin aloitettu ja järjestelmällinen seksuaalikasvatus voisi olla osa ratkaisua.

Aineistoa kerättiin osallistuvalla havainnoinnilla, kolmessa vanhemmille suunnatussa pilottikoulutuksessa ja sähköisellä kyselylomakella, joka lähetettiin jokaiselle koulutukseen osallistuneelle henkilölle.

Vanhemmat kokevat, että he ovat ensisijaisesti vastuussa seksuaalikasvatuksesta. Vanhemmat kokevat seksuaalikasvatuksen tekemisen haasteelliseksi monesta eri syystä. Haastavaksi se koetaan, koska ei ole riittävästi asiasta tietoa tai oikeita sanoja, ja usein vanhemmat myös miettivät: milloin olisi hyvä ikä aloittaa. Heidän mielestään myös häpeä estää seksuaalisuuteen liittyvistä asioista puhumisen.

Asiasanat: seksuaalikasvatus, seksuaalisuus, seksuaalivalistus

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Name of the Degree Programme

Author: Johanna Luomala

Title: Towards sexual education - the right of children and young people, the responsibility of parents and adults

Number of Pages: 56 and 3 attachment pages

Supervisor: Arto Lindholm

Commissioned by: Setlementti Puijola ry

Sexuality is part of every person's life from birth to grave. Everyone also has sexual rights and the right to information about sexuality. Parents are primarily responsible for their child's upbringing and, consequently, for sexual education. Sexual education is still lacking, and it is also surrounded by shame. The objective of this research-based development project was to devise sexual education training aimed at parents, commissioned by Setlementti Puijola ry. The realization of sexual education at school has been studied in the 21st century, but relatively little from the parents' point of view.

This research-based development assignment seeks answers to the following themes: What do parents find challenging in terms of sexual education? What prevents parents from providing sexual education? What would support parents' role as sexual educators? What kind of training do parents need to support them in providing sexual education? With the help of these questions, I developed a training to suit the needs of parents.

This research-based development assignment examines sexuality, sexual development and sexual education. At the moment, police statistics and the results of school health surveys, for example, show that sexual harassment and social media solicitation of a child for sexual acts have increased. A sufficiently early and systematic sexual education could be part of the solution.

The data was collected by participant observation, three pilot training courses for parents and an electronic questionnaire sent to each person participating in the training.

Parents feel that they are primarily responsible for sexual education. Parents find it challenging to provide sexual education for a variety of reasons. It is considered challenging because there is not enough information or the right words about the matter and often parents wonder: what would be the good age to start? They also feel that shame prevents them from talking about sexual issues.

Keywords: sexuality, sexual development and sexual education.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	KÄSITTEET JA TIETOPERUSTA.....	11
	2.1 Seksuaalisuus ja seksuaalisuuden kehitys.....	11
	2.2 Seksuaalisuuden ulottuvuudet.....	12
	2.3 Seksuaalisuuden kehitys portaittain.....	13
	2.4 Seksuaalikasvatus	15
	2.5 Seksuaalikasvatuksen heteronormatiivinen maailmankuva.....	17
3	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS.....	20
	3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	20
	3.2 Tutkimusmenetelmä ja lähestymistapa	20
	3.3 Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi, aikataulu ja kohderyhmä	21
	3.4 Pilottikoulutukset	23
	3.5 Osallistava havainnointi pilottikoulutuksissa	24
	3.6 Aineiston keruu kyselylomakkeella.....	25
	3.7 Aineiston analyysi.....	26
	3.8 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	27
4	TULOKSET JA KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS	29
	4.1 Perustiedot kyselyyn vastanneista	29
	4.2 Milloin seksuaalikasvatus tulisi aloittaa?	30
	4.3 Kuka on ensisijaisesti vastuussa lasten ja nuorten seksuaalikasvatuksesta?	31

4.4	Kuinka tärkeiksi vanhemmat kokivat seksuaalikasvatuksessa käsitellyt teemat?	32
4.5	Millaisista aiheista vanhemmat haluaisivat vielä lisää tietoa seksuaalikasvatuksen tueksi?	32
4.6	Millaiset asiat haastavat seksuaalikasvatuksen tekemistä?.....	33
4.7	Onko seksuaalisuuden osa-alueissa sellaisia asioita tai teemoja, joista lasten tai nuorten kanssa on erityisen vaikea puhua?	35
4.8	Suosittelisitko tätä koulutusta myös muille vanhemmille?.....	35
5	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS.....	37
5.1	Kukkia ja Mehiläisiä, kuinka jutella lapselle seksuaalisuudesta -koulutuksen kuvaus.....	38
5.2	Mitä asioita olisi hyvä huomioida koulutusta suunniteltaessa.....	41
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	45
6.1	Jatkokehittämissuhteita	47
	LÄHTEET	50
	LIITTEET	55

1 JOHDANTO

Seksuaalisuus on osa ihmisyyttä lapsesta haetaan. Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus saada seksuaalikasvatusta ja tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista ikätasoisesti. Valitettavasti tämän toteutuminen on vielä hyvin epätasa-arvoista, eivätkä kaikki lapset saa seksuaalikasvatusta. Seksuaalioikeudet tunnetaan vielä heikosti, ja se, että seksuaalioikeudet koskee myös lapsia ja nuoria, tunnetaan vielä heikommin. Seksuaalioikeuksiin on kirjattu, että jokaisella on oikeus tietoon seksuaalisuudesta (Ihmioikeudet.net).

Yhteiskunnassamme seksuaalisuuteen liitetään edelleen myös paljon häpeää ja sen ympärille on rakentunut puhumattomuuden kulttuuri. Osittain on myös edelleen uskomuksia siitä, että seksuaalisuudesta puhuminen olisi haitallista tai lisäisi riskejä (Väestöliitto.) Seksuaalikasvatukseen liittyy yhä edelleen ajatuksia, että se vaikuttaisi moraaliin löyhentävästi tai että se lisäisi seksuaalista kiinnostusta tai aktiivisuutta.

Seksuaalikasvatuksen tulisi olla keskeinen osa lapsen kasvua aikuiseksi ja ensisijaisesti se kuuluu vanhemmille, lähiaikuisille. Koti on seksuaalikasvatuksen ensisijainen oppimisympäristö (Seksuaalisuuden standardit Euroopassa 2010, 13). Omassa työssäni nuorten kanssa, olen havainnut, että joskus ja hyvin usein on kuitenkin niin, että lapsi/nuori ei halua keskustella seksuaalisuuteen liittyvistä asioista vanhempien tai lähiaikuisten kanssa ja toisinpäin, aikuinen voi kokea seksuaalisuudesta puhumisen hyvin haasteellisena tai epämiellyttävänä. Kasvatusinstituutiomme voivat olla tukemassa vanhempien kasvatustehtävää, mutta vanhempia ja lähiaikuisia tulisi tukea seksuaalikasvatuksen tekemiseen.

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteena on kehittää tilaajaorganisaatiolle Setlementti Puijola ry:lle seksuaalikasvatuskoulutus, joka on vanhemmille suunnattu, ja jonka keskeisenä tavoitteena on tukea heidän omaa seksuaalikasvattajuuttaan. Tilaajaorganisaatio järjestää tulevaisuudessa seksuaalikasvatuskoulutuksia vanhemmille säännöllisesti, koulutusta voivat ostaa kaikki asiasta kiinnostuneet tahot. Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö tuottaa tietoa myös seksuaalikasvatusta tekeville tai siitä kiinnostuneille ammattilaisille ja ihmisten kohtaamistyötä tekeville, siitä, millaista tietoa vanhemmat kaipaavat seksuaalikasvatuksen tueksi ja millaiset asiat olisi hyvä huomioida koulutusta järjestettäessä.

Voisi ajatella, että nykyään lapset ja nuoret elävät maailmassa, jossa joskus kuulee ja näkee enemmän kuin tarvitsisi ja kokee ehkä enemmän kuin haluaisi. Valitettavasti on niin, että jo hyvin pienet lapset törmäävät ja kohtaavat muun muassa sosiaalisessa mediassa ja verkossa

ikäviä ilmiöitä, kuten ikätasolle haitallisiin seksuaalisiin sisältöihin, häirintään ja houkutteluun. Riittävän ajoissa aloitettu ja laadukkaasti toteutettu seksuaali- ja turvataitokasvatus olisivat osa ratkaisua; mutta tätä ei edelleenkään, valitettavasti, järjestelmällisesti ja yhdenvertaisesti Suomessa tehdä. (Poliisi, 2022.) Oman kokemukseni mukaan seksuaalikasvatus ei ole systemaattista ja edelleen usein myös ajatellaan, että ”joku muu” hoitaa seksuaalisuuteen liittyvät keskustelut, kenties koulun tai päiväkodin henkilökunta.

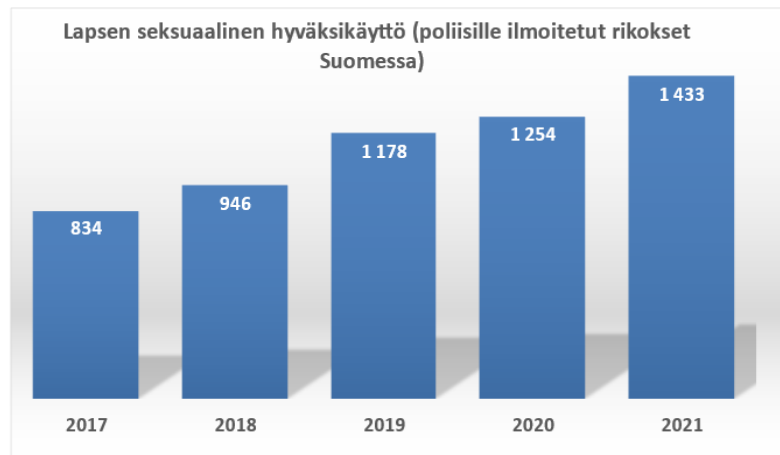
Seksuaalikasvatusta tulisi tehdä ikätasoisesti ja oikea-aikaisesti, ja siinä tulisi huomioida myös yhteiskunnan jatkuva muutos ja erilaiset seksuaalisuuteen liittyvät ilmiöt. Digitalisaation myötä lapset ja nuoret ovat monenlaisten tiedonlähteiden äärellä ja kaikki tieto ei välttämättä ole kasvavalle ihmiselle tarpeellista, eikä tarvittavia taitoja tämän tiedon käsittelyyn ole. Digitalisaation myötä lapset ja nuoret ovat yhteiskunnassamme yhä useammin alttiina seksuaaliselle hyväksikäytölle ja seksuaalisiin tekoihin houkuttelulle. Lapsen kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa sekä erilaista häirintää saattaa tapahtua sekä aikuisen että ikätoverin toimesta. (mt.)

”Tutkimuksissa näyttäytyy, että 9–12 vuoden ikä on riskikäyttäytymisessä tärkeä ikä; lapsilla ja nuorilla ei ole vielä tässä iässä kehittynyt tarvittavaa taitoa tunnistaa tilanteita, joissa on riskejä, jotka liittyvät seksuaaliväkivaltaan verkossa. Usein nämä tilanteet liittyvät tilanteisiin, jossa aikuinen lähestyy lasta seksuaalissävyyteisesti ja pyytää lapselta kuvamateriaalia.” (Poliisi 2022).

Lapset ja nuoret tarvitsevat aikuisten ohjausta ja opastusta. Kouluterveyskyselyn tulosten (2021) mukaan Pohjois-Savon alueen 4. ja 5. -luokkien kyselyyn vastanneista oppilaista 7,6 % oli kokenut seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä vuoden aikana. Tämä on 2019 vuonna tehtyyn kouluterveyskyselyyn verrattuna melkein kaksinkertainen määrä.

Poliisille ilmoitettujen tapausten mukaan, lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on lisääntynyt. Maailmanlaajuisin ja valtakunnallisesti on selkeästi lisääntynyt grooming- rikollisuus, jossa lapsia houkutellaan seksuaalisiin tekoihin ja lähestytään seksuaalisin tarkoituksin. Poliisin tietojen mukaan ja poliisille tehtyjen ilmoitusten mukaan nimenomaan lapsista oleva kuvamateriaali ja kuvien lähettäminen eteenpäin ovat lisääntyneet huomattavasti. Tapausten kasvua poliisitilastoissa selittää osaltaan se, että kyseisten rikosten selvittämiseen on pystytty panostamaan aiempaa enemmän. (Poliisi 2022.) Juusola, Simola, Tasa, Karhu & Sillfors (2021.13) toteavat selvityksessään, että puutteellinen seksuaalikasvatus on selvä riskitekijä lapselle joutua seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi.

”Kun tarkastellaan Itä-Suomen alueella alle 15-vuotiaisiin kohdistuneita seksuaalirikoksia, niin vuonna 2020 tällaisia rikoksia tuli poliisin tietoon 121 tapausta ja viime vuonna 186 tapausta. 15–17-vuotiaiden asianomistajien määrä on puolestaan pysynyt Itä-Suomessa samalla tasolla useamman vuoden ajan. Huolestuttavaa on, että lapsiin kohdistuneet törkeimmät tekemuodot ovat lisääntyneet Itä-Suomen alueella ja varsinkin Pohjois-Savossa. (Poliisi 2022)”



KUVIO 1 Poliisin tilastot, poliisille ilmoitetuista lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista

Poliisin tilastot ja kouluterveyskyselyn tulokset ovat huolestuttavia ja tukevat ajatusta siitä, että seksuaalikasvatusta tulisi tehdä yhä enemmän.

Tälle kehittämistyölle on selkeä tarve myös Väestöliiton mukaan. Väestöliiton kehotunnekasvatushankkeiden koordinaattori Kangaskosken (2022) mukaan, Väestöliittoon tulee paljon edelleen kyselyitä vanhemmilta liittyen seksuaalikasvatukseen. Hän myös kertoo, että vanhemmat, jotka itse eivät ole lapsena saaneet seksuaalikasvatusta, eivät välttämättä osaa opettaa asioita omille lapsillekaan, se saatetaan kokea häpeällisenä asiana. Seksuaalikasvatusta kouluissa on tutkittu paljon 1990-luvulla, erilaisia oppaita vanhemmille seksuaalikasvatuksen tueksi on myös 2000-luvulla julkaistu paljon ja vanhemmille suunnattua seksuaalikasvatusmateriaalia on saatavilla esim. Väestöliiton ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton nettisivuilta, mutta vanhempien tekemää seksuaalikasvatusta ja heidän tarpeitaan seksuaalikasvattajana on tutkittu verrattain vähän.

Tässä muutamia otsikoita, joita mediassa nostettu esiin viime vuosien aikana, jotka johdattavat meidät tämän tutkimuksellisen kehittämistyön äärelle.

Sara, 13, on saanut tuntemattomilta miehiltä 100 peniskuvaa – tyttöjen kokema seksuaalinen häirintä alkaa 10-vuotiaana. KOTILIESI 2022

Lasten seksuaalikasvatus on vanhemmille usein vierasta. SAVON SANOMAT 2022.

Seksuaaliväkivallan uhri voi syyllistää itseään ja palata hyväksikäyttäjänsä luo – asiantuntija toivoo monipuolisempaa seksuaalikasvatusta. HELSINGIN SANOMAT 2021.

”Joka päivä täysi-ikäiset miehet kehuvat muotojani tai pyytävät treffeille” – Jopa puolet tytöistä kokee seksuaalista häirintää, kouluterveyskysely kertoo. HELSINGIN SANOMAT 2021.

Pauliina Grönholm: Mitä jos kaikki häirintää kokevat tytöt tekisivät rikosilmoituksen? HS-analyysi HELSINGIN SANOMAT 2021

Seksuaalista häirintää kokenut puolet lukioikäisistä tytöistä. YLE 2021

Yle selvitti: Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö somessa on hälyttävän yleistä – mitä se tarkoittaa ja miten ongelmaa voidaan torjua? YLE 2021

Moni vanhempi leimaa tietyt sanat ”vessasanoiksi”, mutta siitä on vain haittaa – lastenpsykiatri kertoo, mitä sanoja jokaisella lapsella on oikeus oppia. HELSINGINSANOMAT 2020.

Kouluterveyskysely: tyttöjen seksuaalinen häirintä somessa on selvästi lisääntynyt. YLE 2019

Seksuaalikasvatus pitäisi aloittaa jo päiväkodissa, sanoo terapeutti, joka näkee puutteellisen seksuaalikasvatuksen tulokset vastaanotollaan. YLE 2019

Joka neljäs seksuaali- ja sukupuoliyhteisyyteen kuuluva yläkoululainen kokee kotonaan fyysistä väkivaltaa. YLE 2019.

Lähes joka viides yläkoululainen jättää kokonaan käyttämättä ehkäisyä – ”Valistus ei ole mennyt perille”. YLE 2019

Amnesty tutkimuksessa kerrotaan, että vuosittain noin 50 000 naista kokee seksuaalista väkivaltaa Suomessa. AMNESTY 2019

”Pidetään se vetoketju kiinni ja rakkaudesta se hevonenkin potkii” – Nuorten seksuaalikasvatus on yhä puutteellista, sanovat asiantuntijat. YLE 2018.

”Myös miehet kokevat seksuaalista ahdistelua, ja se herättää vahvaa häpeää – Ajatellaan, että mieshän itse asiassa nauttii siitä, haluaa sitä” AAMULEHTI 2017.

2 KÄSITTEET JA TIETOPERUSTA

Tässä osiossa tarkastelen seksuaalisuuden ja seksuaalikasvatuksen käsitteitä. Pyrin määrittelemään lyhyesti seksuaalisuuden eri ulottuvuuksia ja seksuaalisuuden kehitystä lapsuudessa ja nuoruudessa seksuaalisuuden portaiden kautta. Osiossa tarkastellaan myös seksuaalikasvatusta ja lyhyesti sen heteronormatiivista maailmankuvaa.

2.1 Seksuaalisuus ja seksuaalisuuden kehitys

Seksuaalisuus on osa ihmisyyttä ja tietysti oleellinen osa sitä. Se on myös tärkeä elementti elämänlaatutekijänä ja jokaisen hyvinvoinnin edistäjänä. Seksuaalinen kehitys jatkuu koko elämän, se on elämän ikäinen prosessi vauvasta hautaan. Seksuaalisuuden kiinnostuksen kohteet ehkä vaihtelevat eri ikävaiheissa, mutta ihminen ei ole missään vaiheessa seksuaalisuutensa tai sukupuolisuutensa ulkopuolella. Seksuaalisuuteen ja sukupuolisuuteen liittyvän tiedon jakaminen täytyisi olla ”luonnollinen” osa, ei joku outo erillinen osa, ihmiseksi kasvattamista ja ihmisenä kasvamista. (Vilka 2011. 129.)

Työssäni lasten, nuorten ja vanhempien parissa työskentelevien kanssa olen usein havainnut, että seksuaalisuus ajatellaan usein ihmisestä erotettavaksi ”palaseksi”, josta ei tarvitse keskustella tai kysyä. Ajatellaan, että seksuaalisuudesta puhuvat vain siihen perehtyneet asiantuntijat. Olen myös havainnut, että seksuaalisuuteen liittyvä informaatio liittyy usein riskikäyttäytymiseen, toisin sanoen, usein raskauksien ja seksitautien ennaltaehkäisyyn. Valitettavasti perinteinen tapamme seksuaalikasvatuksessa on ollut valistavaa ja sellaista, jossa on keskitytty seksuaalisuuden kielteisiin asioihin. Rinkinen (2012. 22–23) toteaa, että seksuaalinen kehitys ei saa olla ilotonta, aggressiivista tai pakottavaa, ja kasvavaa lasta täytyy tukea positiivisen asenteen kehittymiseen suhteessa omaan seksuaalisuuteensa.

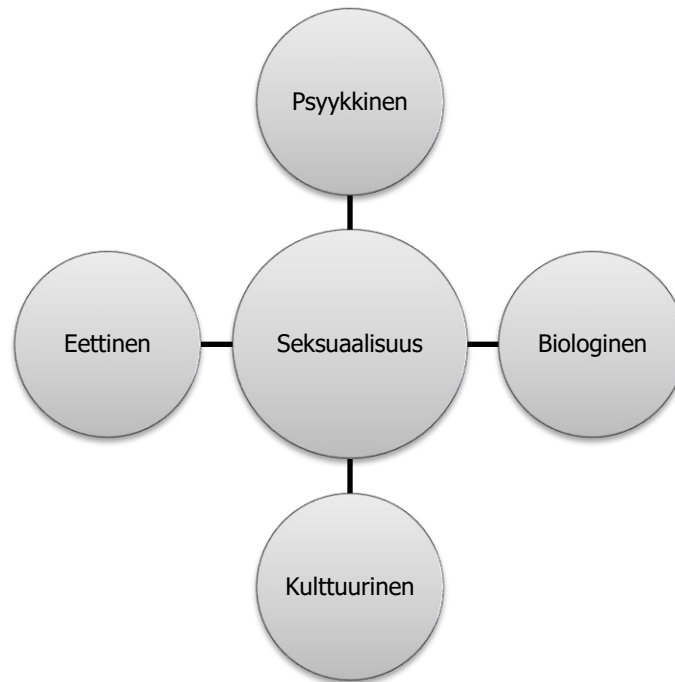
Usein seksuaalisuudesta puhuttaessa ajatellaan sen olevan seksuaalista aktia, seksiä ja seksuaalista toimintaa, vaikka seksuaalisuus on äärimmäisen laaja alue, jota voidaan tarkastella monesta eri tulokulmasta. Seksuaalisuuden kehitys alkaa heti syntymän jälkeen. Lapsuus on äärimmäisen tärkeä vaihe seksuaalisuuden kehityksessä. Lapsi oppii turvallisessa ympäristössä oman kehon rajoja ja läheisyyttä turvallisten aikuisen/aikuisten ympäröimänä. Lapsuudessa rakennetaan pohja seksuaalisuuden kehitykselle, joka etenee vaiheittain psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen kehityksen kanssa. (Apter, Väisälä & Kaimola 2006, 205–206.)

Cacciatore (2006. 205) on sitä mieltä, että seksuaalinen kehitys etenee portaittain. Seksuaalinen kehitys määrittyy yksilön psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen kehityksen ”osina ja rinnalla”. Seksuaalista kehitystä ei voida irrottaa erilleen muusta kasvusta ja kehityksestä ja seksuaalikasvatus tulisi olla jatkuvaa eikä vain yksittäinen interventio murrosiässä. Ihmisen seksuaalinen kehitys alkaa syntymästä ja jatkuu koko elämänkaaren ajan. Seksuaalisuus kehittyy vaihteittain ja kehitykseen vaikuttavat kulttuuriset, sosiaaliset ja biologiset tekijät. Seksuaalisuuden kehitys tapahtuu sosiaalisessa ympäristössä vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Liinamo 2005. 35.)

Seksuaalisuus ei ole vain seksiä tai seksin tekemisen tapoja tai lisääntymistä. Me koemme ja ilmaisemme seksuaalisuutta hyvin erilaisin tavoin ja seksuaalisuus voidaan nähdä ihmisen sisäisenä ominaisuutena eikä sitä voida erottaa muusta ihmisenä olemisesta. (Aho, Kotiranta-Ainamo, Pelander & Rinkinen 2008. 17.) Myös seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden määritelmät ovat sidottuja yhteiskunnassamme vallitseviin ihmiskäsityksiin. Määritelmät seksuaalisuudesta ja sukupuolisuudesta ovat vahvasti sidottuja vallitsevaan kulttuuriimme. Seksuaalikasvatuksessa (tai kasvatuksessa ylipäätään) käytettävät materiaalit ja käytetty kieli määrittävät, ylläpitävät ja jäsentävät myös kasvavien lasten ja nuorten kokemuksia seksuaalisuudesta ja sukupuolisuudesta (Ilmonen & Nissinen 2006. 23–25). Kontula (2008. 21–22) toteaa, että seksuaalisuuden kulttuurinen merkitys on viimeisen parinkymmenen vuoden aikana neuvoteltu ja määriteltä uudelleen. Merkittävin muutos hänen mielestään näkyy länsimaissa seksuaalisuuteen liittyvien asioiden avautumisena tiukasta kontrolloidusta yksityisestä osaksi julkisuutta; esimerkiksi seksistä ja alastomuudesta on tullut luonnollisempi osa meidän julkista kulttuuriamme.

2.2 Seksuaalisuuden ulottuvuudet

Seksuaalisuutta voidaan tarkastella erilaisten ulottuvuuksien kautta. On myös tärkeää ymmärtää, että seksuaalisuus on paljon muutakin kuin pelkkää seksiä, biologiaa tai lisääntymistä. Greenberg on kuvannut seksuaalisuutta neljän eri ulottuvuuden kautta. Näiden eri ulottuvuuksien keskinäinen suhde määrää sen, kuinka yksilö kokee tai on kokematta oman seksuaalisuutensa. Mallissa kuvataan seuraavia ulottuvuuksia: 1) biologinen, 2) kulttuurinen, 3) eettinen ja 4) psyykkinen. (Greenberg, Bruess & Mullen 1993, 5–6.)



KUVIO 2. Seksuaalisuuden ulottuvuudet Greenbergin mukaan

Kulttuuriseen ulottuvuuteen voidaan liittää: perhe, ystävät, laki, normit, tavat, koulu, seurustelu, mainonta, avioliitto. Psykkiseen ulottuvuuteen: minäkäsitys, tunteet, motivaatio, elämykset, ilmaisukyky, opitut asenteet, opittu käyttäytyminen. Biologiseen ulottuvuuteen kasvu ja kehitys, fysiologiset syklit, fyysinen ulkonäkö, lisääntyminen. Eettiseen ulottuvuuteen: arvot, ihanteet, moraalikäsitteet, uskomusjärjestelmät.

Seksuaalikasvatusta tehtäessä onkin hyvä tunnistaa kaikki edellä mainitut tasot ja ulottuvuudet. On tärkeää ymmärtää eri ulottuvuuksien suhteita toisiinsa ja tunnistaa se, että kaikki ulottuvuudet ovat aina läsnä. Seksuaalikasvatuksen asiantuntija Bildjuschkin (2015. 4) on myös kirjoittanut, että seksuaalikasvatuksessa on korostunut biologinen ulottuvuus, vaikka siihen liittyy vahvasti myös muut tekijät, joita hän luetteli seuraavalla tavalla: psykologiset, sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset, eettiset, lailliset, historialliset, uskonnolliset ja hengelliset tekijät.

2.3 Seksuaalisuuden kehitys portaittain

Ideaalisessa tilanteessa seksuaalisuus kehittyy portaittain. Kehitys on kuitenkin aina hyvin yksilöllistä. Seksuaalisuuden kehittymistä voi tarkastella, Cacciatoren & Korteniemi-Poikelan

(2019. 19–109) kehittämien seksuaalisuuden portaiden avulla. He ovat nimenneet kehitysvaiheet seuraavalla tavalla:

Olet ihana! -porras. Tässä ikävaiheessa lapsi on n. 0–4-vuoden ikäinen. Lapsi tutkii uteliaasti kehoaan erilaisin tavoin. Tässä vaiheessa kehittyä turvallinen suhde ympäristöön ja kehoon. Lapsi on kiinnostunut omasta kehostaan ja kokee luonnostaan jokaisen kehonosansa täydelliseksi. Tässä vaiheessa läheisyys sekä turvallinen ja lempeä kosketus ovat hyvin merkittäviä. Näin lapsi oppii, että omassa kehossa on hyvä olla.

Leikkikaverin rakkaus -porras. Tässä vaiheessa lapsi on n. 2–8-vuotias. Tällä portaalla lapsi usein kokee vahvoja rakkauden tunteita läheisiä aikuisia kohtaan. Tässä vaiheessa opetellaan tunnistamaan omia rajoja ja omia tunteita.

Tavoiteltu vanhempi -porras. Tässä vaiheessa lapsi on n. 3–9-vuotias. Tässä vaiheessa lapsella on suunnattomasti rakkautta, jota osoitetaan erilaisilla asioilla ja olioilla rakkauden kohteena ei välttämättä ole ihminen. Usein kuitenkin rakkauden kohteena on oma vanhempi. Tässä vaiheessa lapsi voi tuntea rakkautta samaa tai eri sukupuolta olevaan vanhempaan. Sillä ei ole merkitystä tulevan seksuaalisen suuntautumisen kanssa. Lapsi tavoittelee läheisyyttä ja rakkauden tunnetta.

Idolit -porras. Tässä vaiheessa lapsi tuntee ihastusta ja rakkautta perheen ulkopuoliseen henkilöön, joka voi olla esim. näyttelijä, laulaja, tai opettaja, harrasteohjaaja. Aikuisen hyväksyntä on tässä kohtaa todella tärkeää. Lapsi ikään kuin ihastuu rakastumisen tunteeseen.

Salainen ihastus -porras. Tässä vaiheessa lapsi kokee ihastuksen tunteita lähiympäristössä olevaan samanikäiseen henkilöön. Salaisesta ihastumisesta ei vielä kerrota kenellekään. Tunne voi olla hyvin voimakasta. Tässä vaiheeseen saattaa liittyä myös oman seksuaali-identiteetin pohdintaa.

Ystävä saa tietää ihastuksesta -porras. Tässä vaiheessa lapsi jakaa oman ihastumisen tunteensa ystävälle. Vartaisen tuki on tärkeää, seurustelusta saatetaan unelmoida ja jakaa unelmia hyvän ja turvallisen ystävän kanssa.

Tykkään sinusta -porras. Tämän vaiheen keskiössä on ihastuksen kohde. Lapsi uskaltaa jo kertoa ihastuksen kohteelle omasta tunteesta. Seurustelusta unelmointi viedään lähemmäksi suhdetta.

Käsikkäin -porras. Tässä vaiheessa on löytynyt itselle jo seurustelukumppani. Käsi kädessä oleminen tuntuu todella upealta. Tällä portaalla opetellaan läheisyyden ja etäisyyden elementtejä.

Suudelmien riemu -porras. Tällä portaalle tullessa on kasvettu lapsesta nuoreksi ja opetellaan suutelemaan, ymmärretään pusujen ja suutelu erot. Tässä vaiheessa nuori opettelee yksityisyyden ja julkisen välisiä eroja. Mukana kosketuksessa on jo seksuaalista kiihottumista.

Hyvältä tuntuvat hyväilyt? -porras. Tässä vaiheessa opetellaan omia ja toisten rajoja, opetellaan ottamaan vastaan kosketuksia ja hyväilyjä. Tässä aiheessa nuorilla mukana biologia, tunne ja järki.

Rakkautta ja seksiä -porras. Tällä portaalla ollaan jo sinut oman kehon kanssa. Tällä portaalla harjoitellaan yhdessä turvallisen ihmisen kanssa seksuaalista kosketusta ja yhdyntää.

2.4 Seksuaalikasvatus

Lähtökohtana seksuaalikasvatukselle ovat seksuaalioikeudet, johon on kirjattu i) oikeus tietoon seksuaalisuudesta i) oikeus seksuaaliterveyshuoltoon, i) oikeus päättää ihmissuhteistaan ja perheen perustamisesta, i) oman identiteetin ilmaisemisesta ja i) oikeus suojella itseään (Oinonen & Susineva 2019.18–19). Tässä kehittämistyössä korostuu seksuaalioikeuksista, lapsen ja nuoren oikeus tietoon seksuaalisuudesta. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella lapsella ja nuorella tulisi olla mahdollisuus saada tietoa seksuaalisuudesta, ja siihen liittyvistä oikeuksista, velvollisuuksista sekä seksuaalisuuteen liittyvistä hyvistä puolista ja tavoista ja keinoista, joilla seksuaalisuutta voi toteuttaa turvallisesti niin, että se tuottaa elämässä onnellisuutta, tasapainoa ja tyydytystä. (mt, 2019. 19.)

Seksuaalikasvatuksella tarkoitetaan elämänpituista prosessia, jonka aikana käsitellään ja prosessoidaan tietoja, taitoja, arvoja seksuaalisuudesta seksuaalisista suhteista, identiteetistä ja intimiteetistä. Seksuaalikasvatus tukee kehon ja seksuaalisuuden haltuunottoa ja ymmärrystä. Seksuaalikasvatus on yläkäsite, johon sisältyvät seuraavat alakäsitteet 1) seksuaalivalistus, 2) seksuaaliopetus, ja 3) seksuaalineuvonta 4) seksuaaliohjaus. (Kontula & Meriläinen 2007, 9.) Seksuaalikasvatusta voi tapahtua sekä virallisella että epävirallisella taholla (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 38). Seksuaalikasvatusta tehdään yhteiskunnassamme monella eri tasolla:

virallisella ja suunnitellulla tasolla (koulu, neuvola) ja epävirallisella tasolla, osana sosialisatioprosessia yhteisöissä, joissa lapset ja nuoret kasvavat. Näillä eri tasoilla on suuri merkitys siihen, millaiset taidot, tiedot ja mahdollisuudet yksilölle välittyvät siitä, kuinka seksuaalisuuttaan voi toteuttaa. (Kontula & Meriläinen 2007. 140.) Tämä kehittämistyö sijoittuu epäviralliselle tasolle ja työn tarkoituksena on kartoittaa millaista tukea vanhemmat kaipaavat seksuaalikasvatuksen tueksi ja kehittää koulutus vanhemmille seksuaalikasvatuksen tueksi, vanhempien tarpeiden mukaisesti.

WHO:n määritelmä seksuaalikasvatuksesta	UNESCON määritelmä seksuaalikasvatuksesta
<p>WHO:n seksuaalikasvatuksen standardien mukaan ”seksuaalikasvatuksella tarkoitetaan seksuaalisuuden kognitiivisten, emotionaalisten, sosiaalisten, vuorovaikutteisten ja fyysisten näkökohtien oppimista”.</p> <p>Seksuaalikasvatusta tarvitaan koko elämän ajan ja se alkaa jo raskausaikana, kun tulevia vanhempia ohjataan seksuaalisuuteen ja varhaiseen vuorovaikutukseen liittyvissä asioissa (WHO 2010.16)</p>	<p>UNESCO:n mukaan ”seksuaalikasvatus on ikään nähden sopiva ja kulttuurisesti merkityksellinen tapa kertoa seksistä ja suhteista tieteellisesti paikkaansa pitävää, realistista ja ei-tuomitsevaa tietoa. Seksuaalikasvatus tarjoaa mahdollisuuden tarkastella omia arvojaan ja asenteitaan ja kehittää seksuaalisuuden eri näkökohtiin liittyviä päätöksentekö-, viestintä- ja riskientorjuntataitoja”</p> <p>(UNESCO 2009).</p>

Kuvio 3 WHO:n ja UNESCO:n seksuaalikasvatuksen määritelmät

Seksuaalikasvatus on ollut jollain tapaa osa suomalaista koulujärjestelmää 1900-luvulta lähtien. Seksuaalikasvatus- ja opetus vakiintuivat vähitellen 1990-luvulla, mutta kuitenkin vasta 2000-luvulla terveystieto vakiintui oppiaineeksi ja sen myötä erityisesti yläkoulujen seksuaalikasvatus vakiintui. (Kontula & Meriläinen 2007. 10.) Seksuaalikasvattajana olen havainnut, että seksuaalisuudesta ryhdytään puhumaan nimenomaan nuoren tullessa murrosikään, jolloin nuori nähdään seksuaalisuudesta epä tietoisena olentona, jolle on aikuisen toimesta kerrottava (valistettava) riskeistä ja epäsuotuisasta käytöksestä. Tytöille suunnatussa seksuaalikasvatuksessa

onkin painotettu riskejä, kuukautisten alkamista, ja lisääntymisen ja seksuaalisuuden kontrollointia. Kouluterveyskyselyjen tuloksien mukaan nuorten seksuaalisuuteen liittyvät tiedot ovat heikentyneet, ja kysely on myös osoittanut, että poikien tiedot ovat heikommat kuin tyttöjen (Klemetti & Raussi-Lehto 2014. 28).

Hälyttävää on myös se, että tytöistä moni, lähes joka kymmenes, kokee aikuiseksi kasvamisen ahdistavana ja pelottavana (Laakso 2013.81). Seksuaalikasvatusta tehdessäni nuorten kanssa, olen huomannut, että tytöt kokevat inhoa ja häpeää omaa kehoaan kohtaan. Poikien kanssa työskentelystä on mieleeni jäänyt poikien kiinnostus aihetta kohtaan ja positiivinen ja kiinnostunut suhde omaan (seksuaaliseen) kehoon.

Seksuaaliselle kasvulle on hyvin merkittävää, millaisen alun jokainen lapsi lähivanhemmiltaan saa. Bildjuschkin & Ruuhilahti (2012.17) kirjoittavat, että useiden tutkimuksien mukaan, ne lapset, joiden vanhemmat ovat puhuneet seksuaalisuudesta avoimesti ja positiiviseen sävyyn, ovat enemmän sujut oman minäkuvansa ja identiteettinsä kanssa, kuin ne lapset, joiden vanhemmat eivät ole seksuaalisuudesta puhuneet. Lapset myös mallioppivat vanhemmiltaan: kuinka omaan kehoon suhtaudutaan ja miten suhteudutaan toisiin ihmisiin ja kehoihin.

Juuman & Sorsan (2022. 40) ”*Vanhempien ajatuksia 7–9-vuotiaiden lasten seksuaalikasvatuksesta*” -opinnäytetyön johtopäätöksissä todettiin, että vanhemmille ei ole tarjottu seksuaalikasvatukseen liittyvää tukea, ja vanhemmat kaipaavat ja tarvitsevat lisää tukea seksuaalikasvatuksen tueksi. Johtopäätöksissä todetaan myös, että vanhemmille on tarjottu ”joitain lappusia” seksuaalikasvatuksen tueksi, ja osa kyselyyn vastanneista vanhemmista oli hakenut tietoa internetistä. Sikala, Tuura, Myllykangas ja Tölli (2020. 3) toteavat opinnäytetyössään myös tärkeän ja keskeisen asian, joka vaikuttaa siihen, miten ja millaista seksuaalikasvatusta vanhempi voi tehdä. He toteavat, että jos, kasvattajan oma ymmärrys, identiteetistä, seksuaalisuudesta ja sukupuoli-identiteetistä on puutteellista, on myös laadukkaan seksuaalikasvatuksen tekeminen hyvin haasteellista.

2.5 Seksuaalikasvatuksen heteronormatiivinen maailmankuva

Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan erilaisia tapoja, käytänteitä, puhetapoja, toimintoja ja tekoja, joilla ylläpidetään heteroseksuaalisuuden käsitystä luonnollisena ja ensisijaisena (Aarnio, Lahti, Kerppola & Moring 2020. 3). Heteronormatiivisuutta voidaan kutsua ajattelutavaksi ja asennoitumistavaksi, jossa kieltäydytään tunnistamasta ja näkemästä koko seksuaalisuuden

moninaista kirjoja ja arvotetaan joku tapa paremmaksi kuin joku toinen. Normittaminen näkyy vahvasti käytetyssä kielessä. Heteronormatiivisuus vaikuttaa meihin kaikkiin, mutta suurin vaikutus sillä on vähemmistöihin kuuluvilla henkilöillä. (Oinonen & Susineva 2019. 31.)

Seksuaalikasvatus on ollut hyvin heteronormatiivista ja perustunut ajatukseen heteronormatiivisesta parinmuodostuksesta. Yhteiskunnassamme heteroseksuaalisuus nähdäänkin hyvin usein ensisijaisena vaihtoehtona, ja se esitetään usein luonnollisena ja muita parempana vaihtoehtona. Seksuaalikasvatuksessa on myös unohdettu sukupuolisuuden käsite ja keskitytty ainoastaan (biologiseen) seksuaalisuuteen. Seksuaalisuus ja sukupuoli kuitenkin kulkevat lomittain, yhdistyvät ja ovat aikaan sidottuja, jotka tulisi seksuaalikasvatuksessa tunnustaa, tunnistaa, ymmärtää ja osata ottaa puheeksi. Seksuaalikasvatukseen vaikuttavat ihmiskäsitys, yhteiskunnalliset ja poliittiset arvot, kasvattajan lähtökohdat ja ajatus lapsesta ja nuoresta kasvatuksen kohteena. Oppimateriaaleissa esimerkit ja kuvat ovat usein hyvin heterokeskeisiä ja esittelevät usein vain heteronäkökulman, ja erityisesti seksuaalikasvatuksessa kaiken materiaalin tulisi olla moninaisen seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden huomioivaa. (Arkio-Lampinen & Voutilainen 2014.11.)

Mitä kuuluu sateenkaarinoorille Suomessa? Nuorisotutkimusseuran tutkimuksessa todettiin, että 70 % seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvista nuorista kokee ahdistelua ja syrjintää (Alanko 2014. 40). Seksuaalikasvatuksessa ja seksuaalikasvattajana olisi tärkeää huomioida se tosiasia, että tilastollisesti tarkasteltuna jokaisessa 10–20 hengen ryhmässä on 1–5 nuorta, jotka eivät koe kuuluvansa seksuaali-identiteetiltään heteromääritelmään (Arkio-Lampinen & Voutilainen 2014.18.)

Suomessa toteutetussa tutkimuksessa on myös todettu, että peruskoulun viimeisen luokan oppilaista kymmenellä prosentilla on samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa seksikokemuksia ja saman verran löytyy muoria, jotka kertovat olevansa kiinnostuneita samaa sukupuolta olevaan (Lehtonen 2015. 107).

Huomion arvoista on myös se, että YK on todennut useaan otteeseen raporteissaan, että syrjintä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan on hyvin yleistä (Aaltonen 2012. 45). Seksuaalikasvatuksessa tulisi huomioida se, että puhe on inklusiivista ja ettei heteronormatiivista maailmankuvaa toisinneta. Heteronormatiivisuuden purkaminen hyödyttää kaikkia ihmisiä purka-

malla monenlaisia haitallisia rajoitteita (Oinonen & Susineva 2019. 31). On äärimmäisen tärkeää tiedostaa, tunnistaa ja huomioida nämä asiat seksuaalikasvatusta tehdessä tai suunnitellussa seksuaalisuuteen liittyviä koulutuksia.

3 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

Tässä osiossa kerron, kuinka opinnäytetyön tekeminen eteni ja millaisia menetelmiä tutkimuksellisen kehittämistyön prosessissa käytin.

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteena on tutustua seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen ja kartoittaa vanhempien seksuaalikasvatukseen liittyviä ajatuksia ja tarpeita pilottikoulutuksien aikana ja kyselylomakkeella koulutuksen jälkeen. Näiden pohjalta luon vanhemmille suunnatun seksuaalikasvatuskoulutuksen. Koulutuksen sisällöissä keskitytään vanhempia mieltäytyttäviin teemoihin, joilla voidaan tukea heidän omaa seksuaalikasvattajuutta. Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi etenee syklisesti ensimmäisestä pilottikoulutuksesta toiseen, ja jokaisen koulutuksen jälkeen arvioin sisältöjä ja kehitän niitä uudelleen, saadun palautteen avulla. Lopuksi pilottikoulutuksien ja kyselystä saadun aineiston pohjalta kehitän koulutuksen vanhempien tarpeiden pohjalta.

Tutkimuksellisen kehittämistyön tutkimuskysymykset:

Mitkä asiat haastavat seksuaalikasvatuksen tekemistä? Mikä estää vanhempia tekemästä seksuaalikasvatusta? Mikä tukisi vanhempien seksuaalikasvattajuutta? Millaista koulutusta vanhemmat kaipaavat seksuaalikasvatuksen tueksi?

3.2 Tutkimusmenetelmä ja lähestymistapa

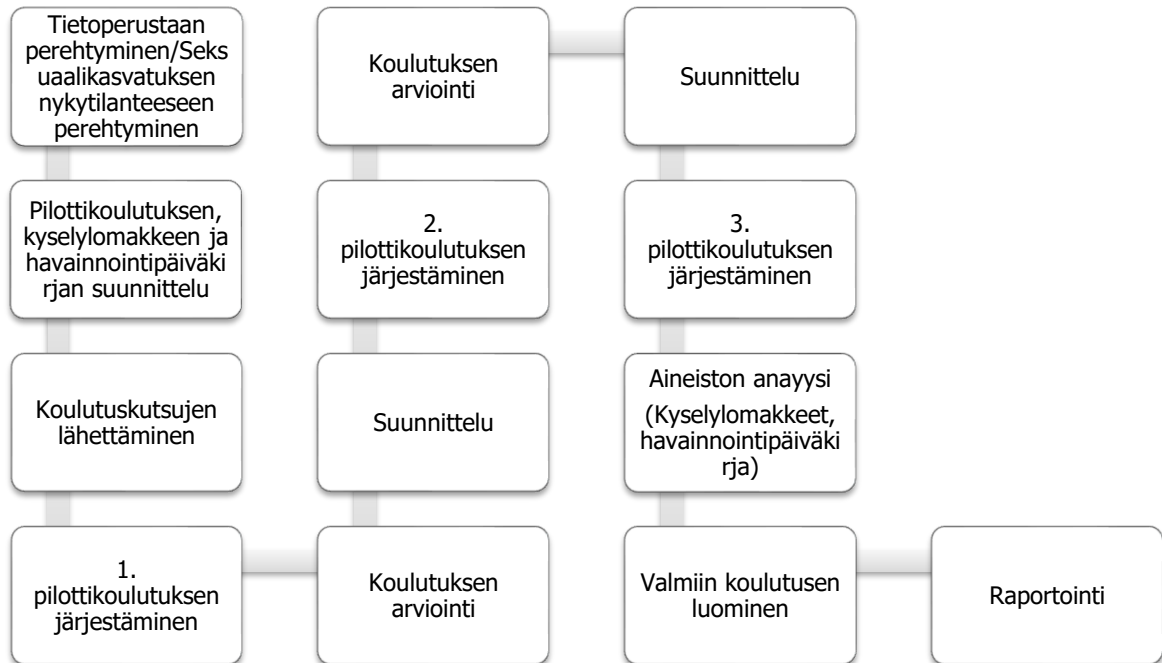
Lähestymistapa tässä kehittämistyössä on emansipatorinen ja kohderyhmälähtöinen. Emansipatorisella tarkoitetaan tässä kohtaa seksuaalikasvatukseen liittyvien ennakkoluulojen ja siihen liittyvän häpeän lieventymistä, joka mahdollistuu vanhemmille suunnatun koulutuksen avulla. Kohderyhmälähtöisyydellä tässä työssä tarkoitetaan sitä, että kohderyhmä on kaiken työn keskiössä ja heidän toiveensa ja tarpeet kuljettavat prosessia eteenpäin. Kehittämistyön teoreettinen tietoperusta pohjautuu tämänhetkiseen ymmärrykseen seksuaalisuuden ja seksuaalikasvatuksen tilasta. Tämä työ on tutkimuksellinen kehittämistyö, joka etenee toimintatutkimuksen tavoin syklisesti suunnittelun, toiminnan, arvioinnin ja uudelleen suuntautumisen tavoin kohti

valmista vanhemmille suunnattua seksuaalikasvatuskoulutusta. Toimintatutkimukselle tunnusomaista on tutkimustapa, jonka tavoitteena on tavoitella sosiaalisia muutoksia ja toimintatutkimuksessa korostuu yhteisöllinen ja itsereflektiivinen tutkimustapa. Tunnusomaista on myös se, että pyritään käytännön toiminnan ja teoreettisen tutkimuksen vuoropuheluun. Prosessi on joustava ja toiminnan aikana pyritään kehittämään toimintaa yhdessä prosessiin osallistuvien kanssa, jossa olennaisena osana on reflektio. (Heikkinen & Jyrkämä 1999.25.)

Tämä kehittämistyö tavoittelee toimintatutkimuksen avulla seuraavia asioita i) etsii ratkaisuja käytännönkonkreteettisiin ongelmiin → tukea ja menetelmää vanhempien/lähiaikuisten seksuaalikasvatuksellisiin haasteisiin i) etenee syklisesti → kolmen pilottikoulutuksen palautteen pohjalta valmiin koulutusmallin luomiseen → jokaisen pilottikoulutuksen jälkeen koulutusta arvioidaan ja suunnitellaan palautteen pohjalta i) pyrkii muuttamaan osallistujien ajattelutapoja → lieventää häpeää ja vahvistaa vanhempien/lähiaikuisten ajatuksia seksuaalikasvatuksesta i) kyseenalaistaa käytännön ongelman tai tilanteen → seksuaalikasvatukseen liittyvää puhumattomuutta i) pyrkii edistämään tutkimiansa ilmiöiden teoreettista käsittämistä ja muuttamaan käytäntöä → luomaan tietoa vanhempien ajatuksista suhteessa seksuaalikasvatukseen ja muuttamaan seksuaalikasvatuskäytäntöä (Suojanen).

3.3 Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi, aikataulu ja kohderyhmä

Kehittämistyön prosessi alkoi syksyllä 2021 ja prosessi koostui seuraavista vaiheista: 1. Tutkimusperustaan tutustuminen, 2. kysymysten ja kyselylomakkeen laatiminen sekä havainnointipäiväkirjan kysymysten laatiminen, 3. pilottikoulutuksen suunnittelu ja koulutusten aikataulutaminen, 4. pilottikoulutusten toteuttaminen (3), pilottikoulutuksien välissä tein arviointia koulutuksesta ja kehitin koulutuksen sisältöä vanhemmille järjestetyn pilottikoulutuksen palautteen pohjalta, 5. tulosten analysointi ja koulutuksen mallinnus. Seuraavassa kaaviossa kuvaan prosessin etenemistä.



Kuvio 4 Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi

Tutkimuksellisen kehittämistyön kohderyhmänä olivat vanhemmat. Tässä työssä vanhemmuudella tarkoitetaan seuraavia asioita. Vanhemmuus on ainutlaatuisen läheinen ja merkityksellinen ihmissuhde, joka vallitsee kahden eri sukupolvea olevan ihmisen välillä. Lapsen saaminen ja syntymä, avaa aikuisessa uuden ulottuvuuden, vanhemmuuden. Vanhemmuus on inhimillistä kasvua ja kypsymistä tuottava suhde, joka rakentuu keskinäisen kiintymyksen ja vuorovaikutuksen varaan. Vanhempi on lapselle ensimmäinen ja tärkein ihmisenä olemisen malli. (Tamminen 2005, 69.)

Vanhempi on myös keskeinen malli seksuaalikasvatuksessa. Samoin vanhemmuus saa eri perheissä ja perheenjäsenten välillä erilaisia määritelmiä ja merkityksiä. Siitä, mitä vanhemmuuteen kuuluu, mitä on hyvä vanhemmuus ja mitä se arjessa tarkoittaa, käydään jatkuvasti keskustelua niin arjessa kuin esimerkiksi mediassa ja erilaisissa instituutioissa (Jokinen 2005, 123–124). Seksuaalikasvatus kuuluu myös vanhemmuuteen. Vanhemmuus ja sen merkitykset muotoutuvat kielellisesti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, kun erilaiset puhetavat pitävät yllä, uusintavat, haastavat ja kyseenalaistavat vanhemmuuden ihanteita ja merkityksiä. Eeva Jokinen (2005) on tutkinut vanhemmuutta tarkastelemalla siihen liittyviä merkityksenantoja ja puhetavoja. Erilaiset tavat puhua vanhemmuudesta tuottavat vanhemmuuden kulttuurisia malleja ja

mahdollisia merkityksenantoja ja (mt., 123–124.) vanhemmuus voi olla biologista, juridista, sosiaalista tai psykologista. Kokoavasti: tässä työssä vanhemmilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat lapsen lähellä olevia aikuisia ihmisiä, joilla on kasvatusvastuu kasvavasta lapsesta, ja tässä yhteydessä heitä kutustaan vanhemmiksi tai lähiaikuisiksi, jolla on huoltajastatus suhteessa lapseen.

3.4 Pilottikoulutukset

Pilottikoulutuksia järjestettiin yhteensä kolme. Vanhemmille lähetettiin koulutuskutsu Wilman (tietojärjestelmä, jota käytetään kodin ja koulun väliseen viestintään) kautta. Koulutuskutsut lähetettiin 24 eri Pohjois-Savon koululle ja vanhempainyhdistyksille. Koulutuskutsu lähetettiin myös alueellisen seksuaaliterveyden edistämisen työryhmän jäsenille, jotka mainostivat koulutusta omilla verkostoissaan. Jäsenet toimivat seksuaaliterveyden edistämistyössä erilaisissa työtehtävissä. Koulutuksiin ilmoittauduttiin etukäteen. Ensimmäiset kaksi koulutusta järjestettiin keväällä ja viimeinen syksyllä 2022. Koulutuksiin osallistui yhteensä 52 henkilöä. Koulutuskutsut menivät tuhansien lasten vanhemmille ja 52 henkilöä osallistui.

Ennen varsinaisia pilottikoulutuksia järjestin harjoituskoulutuksen vanhemmille, jonka pohjalta suunnittelin ensimmäisen pilottikoulutuksen. Suunnittelussa vaikutti vahvasti myös aikaisempi seksuaalikasvatustietämykseni. Seksuaalikasvatusta olen tehnyt vuosia lasten ja nuorten kanssa. Tietysti koulutuksen suunnittelua ohjasi myös tutkittu tieto ja Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa (2010). Pilottikoulutukseen valikoituivat seuraavat teemakokonaisuudet: mitä seksuaalisuus on? kuinka seksuaalisuus kehittyy? seksuaalikasvattajan oma suhde seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatuksen tilanne nyt. Teemoja käsiteltiin yhteistoiminnallisesti. Pilottikoulutuksia järjestettiin yhteensä 3. Pilottikoulutus kesti 2,5–3 h.

Pilottikoulutuksiin suunnitellut teemakokonaisuudet (eri osat) eivät muuttuneet prosessin aikana, mutta eri osien sisältöä arvioin ja muokkasin jokaisen koulutuksen jälkeen. Ensimmäisen koulutuksen jälkeen tein useita muutoksia havaintojen ja palauteen pohjalta. Seksuaalisuuden kehitystä koskevaan kokonaisuuteen tein eniten muutoksia. Lisäsin siihen enemmän tietoa siitä, miten erilaisia seksuaalisuuteen liittyviä teemoja voisi ottaa lasten tai nuorten kanssa puheeksi.

Muokkasin jokaisen pilottikoulutuksen jälkeen myös diaesitystä niin, että koulutus etenisi loogisesti. Prosessin aikana huomasin koulutuksessa tietyt kohdat, missä kohtaa on hyvä pysähtyä

ja antaa aikaa keskusteluille. Toiminnalliset menetelmät myös muotoituivat jokaisen kerran jälkeen ”osallistujaystävällisemmiksi”. Yksi tärkeistä havainnoista pilottikoulutuksien aikana oli, se, että on äärimmäisen tärkeää luoda turvallinen, rento, mokaamista pelkäämätön ja erilaisia ajatuksia kunnioittava ilmapiiri ja siksi osissa korostuu teemaosioiden lisäksi koulutuksen aloitus- ja lopetusosat.

Viimeisen koulutuksen jälkeen arviointi ja suunnittelu painottui koulutuskokonaisuuden tarkasteluun ja viimeistelyyn.

3.5 Osallistava havainnointi pilottikoulutuksissa

Käytin kehittämistyössä osallistavaa havainnointia pilottikoulutuksien aikana. Osallistavassa havainnoinnissa tutkija on aktiivinen toimija ja mukana kehittämistoiminnassa. Vilka (2021) Olin mukana sekä tutkijana, että osallistujana. Koin osallistavan havainnoin parhaaksi tavaksi kerätä tietoa ja kehittää seksuaalikasvatuskoulutusta kohderyhmän tarpeisiin sopivaksi. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2015, 213) ovatkin sitä mieltä, että havainnoinnin yksi suurimmista eduista onkin se, että osallistuva havainnointi mahdollistaa sen, että sen avulla päästään luonnollisiin toimintaympäristöihin ja voidaan saada suoraa ja välitöntä tietoa ryhmien, yksilöiden ja yhteisöjen toiminnasta ja käyttäytymisestä. Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä osallistuva havainnointi mahdollisti sen, että sain kerättyä havainnointiaineistoa luonnollisessa toimintaympäristössä eli vanhemmille järjestetyissä pilottikoulutuksissa.

Havainnointi on hyvin subjektiivista, ja osallistavassa havainnoimisessa onkin tärkeää muistaa, että tutkijan on pidettävä erillään havainnot ja niistä tehdyt ja muodostetut omat tulkinnat (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 217). Tein havainnointia havainnointipäiväkirjan avulla (LIITE 3), koulutusten aikana ja heti koulutusten jälkeen.

Havainnointipäiväkirjassa havainnoitiin seuraavia asioita: ilmapiiriä, koulutuksessa esitettyjä kysymyksiä, keskusteluita, välitöntä suullista palautetta koulutuksen jälkeen. Havainnointipäiväkirjaan kirjasin myös koulutukseen liittyviä perusasioita, joista koulutuksessa keskusteltiin ennen loppumista: aikataulu, koulutukseen varattu aika, tila, ympäristön sopivuus toiminnalliselle koulutukselle, koulutukseen osallistujien määrä jokaisen koulutuskerran jälkeen. Havainnot kirjasin ylös heti pilottikoulutuksen jälkeen. Havainnointi koulutuksen aikana oli hyvin haasteellista, koska oli haasteellista irrottautua kirjaamaan havaintoja kesken koulutuksen.

3.6 Aineiston keruu kyselylomakkeella

Keräsin aineistoa tässä kehittämistyössä myös kyselylomakkeella. Kyselylomake oli Forms-kysely, johon vastattiin anonyymisti koulutuksen jälkeen. Kysely on yksi toimintatapa tarkastella tietoa erilaisista tapahtumista, mielipiteistä, ihmisten arvoista ja asenteista. Kyselyllä pyritään saamaan vastaajalta kyselylomakkeen välityksellä erilaisia vastauksia. Kyselylomakkeen soveltuvuus ulottuu yhteiskunnallisesta tutkimuksesta mielipidetutkimukseen ja palautemitauksiin. (Vehkalahti 2014.)

Valitsin kyselylomakkeen aineiston keruun tavaksi, koska seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus on hyvin sensitiivinen ja intiimi aihe ja välttämättä näistä teemoista ei halua tai pysty keskustelemaan avoimesti kasvokkain. Uskon, että vastaamiskynnystä madalsi anonyymi, sähköpostiin lähetetty kysely. Kyselylomake mahdollisti sen, että vastaaja pystyi vastaamaan kysymyksiin rauhassa, turvallisesti, valitsemassaan paikassa. Kyselylomakkeen valintaan myös vaikutti se, että se oli ajankäytöllisesti sopiva aikataulussa, joka tutkimukselliselle kehittämistyölle olin määritellyt. Koulutuksen jälkeen osallistuneille lähetettiin linkki sähköpostilla digitaaliseen kyselylomakkeeseen (LIITE 2).

Kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista ja siihen vastattiin anonyymisti. Kyselylomake lähetettiin kaikille koulutuksiin osallistuneille 52 henkilölle, ja heistä 32 vastasi. Kyselylomakkeen kysymykset käytiin opinnäytetyön ohjaajan kanssa läpi ja muokkasin niitä palautteen pohjalta useampaan kertaan.

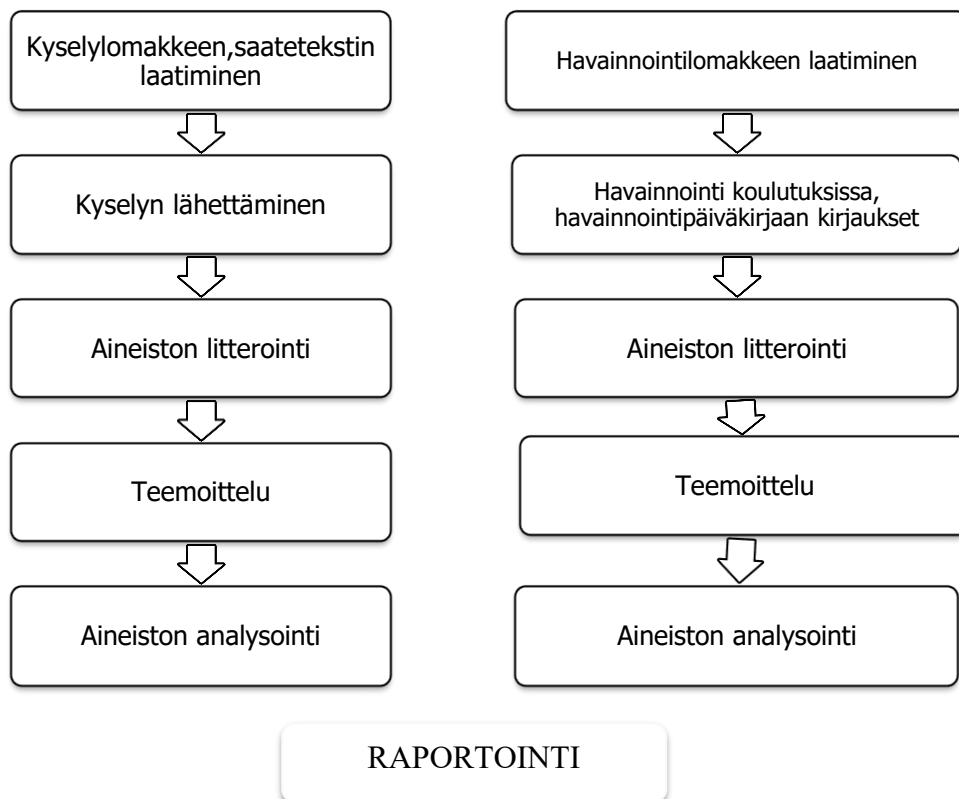
Kyselylomakkeen suunnittelussa ohjenuoranani oli myös se, että kysely pysyy mahdollisimman helppona vastata ja vähän aikaa vievänä. Hirsjärvi (2004. 216–217) kiteyttääkin, että kyselylomakkeen ulkoasun täytyy olla helposti ymmärrettävä, selkeä ja avoimille kysymyksille tarpeeksi tilaa. Kyselylomakkeessa oli monivalintakysymyksiä, Likert-asteikkokysymyksiä, avoimia kysymyksiä ja arviointiasteikkokysymys. Avoimet kysymykset mahdollistivat vastaajille vapaamuotoisemman vastaamisen seksuaalikasvatuksen teemoihin.

Kyselylomakkeessa kysyttiin seuraavia asioita: ovatko vastaajat aikaisemmin osallistuneet seksuaalikasvatuskoulutuksiin, milloin seksuaalikasvatus tulisi aloittaa, kuka on ensisijaisesti vastuussa seksuaalikasvatuksesta, miten tärkeäksi pilottikoulutuksessa olleet teemat koettiin, mistä seksuaalikasvatuksen aiheista vielä haluaisi lisää tietoa, mikä haastaa seksuaalikasvatuksen tekemistä ja lopuksi pyydettiin arvioimaan koulutusta asteikolla 1–10.

3.7 Aineiston analyysi

Aineiston analyysissä käytin laadullista sisällön analyysiä. Laadullinen sisällön analyysi voidaan hyödyntää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa ja se on perusanalyysimenetelmä. Analysoin saamani aineiston temaattisen sisällön analyysin avulla (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Yksinkertaisimmillaan temaattinen analyysi tarkoittaa aineiston ryhmittelyä, kuvaamista ja järjestämistä, aineistoa pelkistetään ja etsitään keskeisimmät asiat (Moilanen & Rähä 2018).

Pyrin teemoittelussa ryhmittelemään aineistoa aineistolähtöisesti. Aloitin analyysin tekemisen lukemalla vastauksia useamman kerran läpi ja samalla pyrin hahmottamaan asioita ja teemoja, jotka nousivat toistuvasti vastauksissa esiin. Tämän vaiheen läpi luin kertaalleen vastauksia läpi ja merkitsin eri värikoodein eri teemoihin liittyviä vastauksia. Yläluokiksi aineistosta nousivat *seksuaalikasvatuksen tueksi tarvittavat tuki ja haasteet, jotka vaikeuttavat seksuaalikasvatuksen tekemistä*.



Kuvio 5 Aineiston analyysin prosessin eteneminen

3.8 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Seksuaalisuus koetaan usein hyvin sensitiiviseksi ja yksityisen alueelle meneväksi, siksi tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä on ollut ensisijaisen tärkeää pohtia eettisiä näkökulmia ja sitä, että kuinka aineisto käsitellään ja tulokset esitetään. Toisaalta voisi olla hyvä myös pohtia, että luoko ja toisintaako tällainen sensitiivinen asetelma ja ajatus juuri seksuaalisuuteen liittyvää häpeää ja puhumattomuutta.

Tutkimuksellinen kehittämistyöni pyrki noudattamaan hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Hyviä menettelytapoja seuraamalla mahdollistetaan optimaalinen tutkimuksen luotettavuus ja uskottavuus (Kuula 2006, 34). Tähän pyrkimykseen pyrin kaikin mahdollisin keinoin, joita minulla oli käytettävissä prosessin aikana.

Pilottikoulutuksien aikana myös korostettiin sitä, että jokainen saa osallistua itselleen sopivalla tavalla. Sanoitin koulutuksissa myös sitä, että olemme sensitiivisten asioiden äärellä eikä kenenkään tarvitse kertoa mitään itsestään tai henkilökohtaisista asioista, tai ylipäätään mitään mitä ei halua. Esimerkiksi tutustumiskierroksella oli mahdollisuus kertoa itsestään juuri sen, mitä haluaa tai olla mukana ”anonymisti” ja vain kuunnella. Tutkijan tehtävänä onkin tietysti myös taata, että jokaisen anonymiteetti säilyy prosessin ajan (Mäkinen 2006, 115).

Prosessiin osallistuneista suurin osa oli naisia, miehiä tai muuhun sukupuolikategoriaan kuuluvia henkilöitä ei tavoitettu, joten tuloksia tarkastellessa on tämä asia huomioitava. Näin ollen vastauksissa korostuu naisten osuus. On myös tärkeää todeta, että koulutuksiin osallistui hyvin vähän vanhempia, suhteessa lähetettyihin kutsuihin, ja todennäköisesti juuri ”aktiiviset” vanhemmat olivat mukana.

Aineisto kerättiin anonymisti ja jokainen sai vastata vapaaehtoisesti. Aineisto kerättiin vain tätä työtä varten, joten sitä ei säilytetä tai arkistoida vaan aineisto tuhoetaan prosessin jälkeen kokonaan. Osallistujille kerrottiin tutkimuksesta sekä suullisesti kuulutuksen alkaessa ja päättyessä, sekä saatetekstissä ja vielä kyselylomakkeella. Aineistoa käsitteli prosessin aikana ainoastaan allekirjoittanut.

Osallistuva havainnointi oli itselleni hyvin haastavaa ja siihen olisi täytynyt valmistautua paremmin. Osallistuva havainnointi olisi pitänyt jaksottaa niin, että kirjauksia olisi pystynyt tekemään myös koulutuksen tauoilla, mutta aikataulullisesti huomasin sen olevan todella haasteellista ja pääsääntöisesti havainnot kirjasin havainnointipäiväkirjaan vasta koulutuksen jälkeen.

Osallistuva havainnoinnin eettisyyttä voisi myös tarkastella siitä näkökulmasta, että tutkija ikään kuin on osana tutkittavaa kohdetta ja luo luottamuksellista suhteen osallistujiin ja saa tietoa, mitä ei välttämättä toisenlaisessa asetelmassa tapahtuisi, Grönfors (2011. 125) kiteyttääkin asian seuraavalla tavalla: tiedonsaanti on hyvin riippuvainen siitä, miten syvän luottamuksellisen suhteen saa luotua. Seksuaalisuuteen liittyy paljon henkilökohtaisuutta ja sensitiivistä tietoa ja siksi tässä työssä eritoten on kiinnitetty huomiota siihen, että jokaisen prosessiin osallistuvan anonymiteetti säilyisi optimaalisella tavalla.

Kyselylomaketta olisin voinut kokeilla useampaan otteeseen ennen sen käyttöönottoa. Kyselylomakkeessa oli monta monivalintakysymystä, joiden ennalta laadituista vastausväittämät perustuivat tietysti jo tiettyihin oletuksiin. Olisin voinut vielä kysyä samaa teemaa koskettavan kysymyksen avoimella kysymyksellä monivalintakysymyksen jälkeen.

Yhteenvetona kuitenkin todettakoon, että valituilla aineistonkeruumenetelmillä saatiin kuitenkin vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

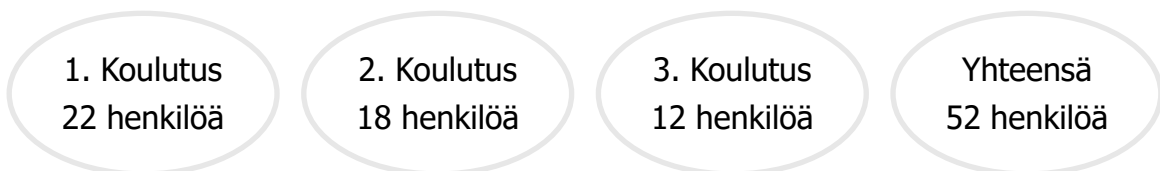
4 TULOKSET JA KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS

Tässä osiossa kerrotaan kehittämistyön tuloksista: kyselylomakkeen tuloksista ja havaintopäiväkirjan pohjalta tehdyistä havainnoista. Lopuksi vielä kerrotaan prosessin aikana valmistuneesta tuotoksesta: seksuaalikasvatuskoulutuksesta. Kertauksena: tällä työllä pyrittiin hakemaan vastauksia seuraavin tutkimuskysymyksiin: Mitkä asiat haastavat seksuaalikasvatuksen tekemistä? Mikä estää vanhempia tekemästä seksuaalikasvatusta? Mikä tukisi vanhempien seksuaalikasvattajuutta? Millaista koulutusta vanhemmat kaipaavat seksuaalikasvatuksen tueksi?

4.1 Perustiedot kyselyyn vastanneista

Pilottikoulutuksiin osallistui yhteensä 52 henkilöä. Ensimmäiseen pilottikoulutukseen osallistui 22, toiseen koulutukseen 18 ja kolmanteen 12 henkilöä. Linkki sähköiseen kyselylomakkeeseen lähetettiin kaikille pilottikoulutuksiin osallistuneille henkilöille sähköpostilla. Pilottikoulutuksen jälkeen lähetettyyn kyselylomakkeeseen vastasi yhteensä 67 % koulutuksiin osallistuneista. Koulutuksiin osallistuneista ja vastanneista suurin osa oli naisia, 88 % oli naisia, 6 % miehiä ja 6 % ei halunnut määritellä sukupuoltaan.

Suuri osa koulutuksiin osallistuneista ei ollut aikaisemmin osallistunut vanhemmille suunnattuun koulutukseen. Kyselyyn vastanneista 77 % vastasi, ettei ollut aikaisemmin osallistunut seksuaalikasvatuskoulutukseen, jossa käsitellään lasten ja nuorten seksuaalikasvatusta. Vastanneista 23 % kertoi osallistuneensa aikaisemmin lasten ja nuorten seksuaalikasvatusta käsittelevään seksuaalikasvatuskoulutukseen.



Kuvio 6 Koulutukseen osallistuneiden määrä

4.2 Milloin seksuaalikasvatus tulisi aloittaa?

Ensimmäinen ja tärkeä kysymys vanhempien mielessä on aloittamisaika. Usein vanhempia mietityttää, että milloin seksuaalikasvatus tulisi aloittaa ja mikä on lapselle sopiva ikä ryhtyä keskustelemaan seksuaalisuudesta. Koulutuksen jälkeen suurin osa vanhemmista oli kuitenkin sitä mieltä, että seksuaalikasvatus tulisi aloittaa heti syntymän jälkeen. Vanhemmat usein kuitenkin toivoivat lisää *rohkeutta ja ymmärrystä oikea-aikaisuudesta* seksuaalikasvatuksen tekemiseen ja aloittamiseen.

”Tärkeää on tunnistaa sopiva ajankohta ja omata riittävästi sensitiivisyyttä asioista puhuessa lapsi/nuori huomioiden”(H6)

”Keskustelun aloittaminen on hankalaa”(H21)

”Enemmän omaa uskallusta, rohkeutta ja avoimuutta puhua asiasta”(H29)

Vanhemmilla on kuitenkin jokin ajatus siitä, että milloin seksuaalikasvatus tulisi aloittaa, vaikka sitä ei olisi aloitettukaan. Suurin osa kyselyyn vastanneista n. 40 % vastasi, että seksuaalikasvatus tulisi aloittaa heti syntymän jälkeen, 15 % oli sitä mieltä, että seksuaalikasvatus tulisi aloittaa sitten, kun lapsi on 3–6-vuotias. Vastanneista 6 % oli sitä mieltä, että seksuaalikasvatus aloitetaan sitten, kun lapsi on 7–11-vuotias tai sen jälkeen, kun lapsi on oppinut puhumaan. Selkeästi vanhemmilla on halu tehdä seksuaalikasvatusta ja puhua seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista, mutta he kaipaavat erilaisia tapoja, välineitä ja menetelmiä sen tueksi. Tämä toive tuli esiin sekä koulutuksien aikana, että kyselyssä.

”Kaipaen vain käytännön vinkkejä millä sanoin puhua” (H14)

”Keskustelunaloitus repliikkejä” (H2)

”Käytännön ideoita kasvattajan tueksi”(H30)

Vastanneista kukaan ei ollut sitä mieltä, että seksuaalikasvatus aloitetaan, kun lapsi on 15-vuotta tai sitä vanhempi tai vasta sitten, kun lapsi ottaa asian itse esille. Vaikka oman näkemykseni ja kokemukseni mukaan usein tilanne on juuri niin, että seksuaalikasvatus aloitetaan vasta yläkouluiäkäisen lapsen kanssa.

”Vanhemmat kommentoivat useasti, ettei oikein tiedä milloin olisi sopivaa puhua, ettei tule sanoneeksi mitään väärää.” (ote havainnointi päiväkirjasta)

4.3 Kuka on ensisijaisesti vastuussa lasten ja nuorten seksuaalikasvatuksesta?

Pilottikoulutuksissa keskusteltiin paljon siitä, että kuka on vastuussa ensisijaisesti lapsen seksuaalikasvatuksesta. Kyselyyn vastanneista kaikki olivat sitä mieltä, että koti on vastuussa lapsen seksuaalikasvatuksesta. Kukaan vastanneista ei valinnut päiväkotia, neuvolaa, koulua, seurakuntaa tai lasten harrastustoiminnan järjestäjää seksuaalikasvatuksen ensisijaiseksi toteuttajaksi. Osa vanhemmista kuitenkin toivoi, että joku muu voisi tehdä seksuaalikasvatusta.

”Koen, kun puhuu näistä nuoren ilme on usein "älä puhu enempää, en kestä!". Joten jätän puhumatta ja toivon, että näistä puhutaan enemmän koulussa. Ymmärrän toki, että lähivanhemman kanssa tällaisten aiheiden käyminen on kiusallista. Siksi toivonkin että on ulkopuolisia turvallisia aikuisia joilta saa kattavasti tietoa” (H15)

WHO Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa (2010. 31) todetaankin, että seksuaalikasvatusta tulisi tehdä monialaisesti eri toimijoiden kesken ja yhteistyössä vanhempien kanssa.

Suurimmalla osalla vanhemmista oli huonoja omia kokemuksia seksuaalikasvatuksesta tai kokemus, ettei ole saanut seksuaalikasvatusta laisinkaan, joka vaikeuttaa seksuaalikasvatuksen tekemistä. Koulutuksiin osallistuneet kertoivat usein omista seksuaalikasvatuskokemuksista, ja olivat sitä mieltä, että se on ollut usein häpeän ympäröimää.

”Näitä kun ei omat vanhemmat puhuneet niin ei ole niin helppoa omien lasten kanssa ottaa puheeksi...” (H26)

”Ei näitä minun lapsuudessa puhuttu, olispa puhuttu!” (H5)

”Osallistujat kertovat omista seksuaalikasvatuskokemuksistaan, että ne ovat olleet olemattomia ja häpeän sävyttämiä. Suurin osa on samaa mieltä, ja ilmaisee kehollista samanmielisyyttä nyökkäillen, kun joku kertoo huonosta seksuaalikasvatuskokemuksestaan” (ote havainnointipäiväkirjasta)

”Osallistujat kertovat seksuaalikasvatuskokemuksistaan vitsaillen, hassujen satumusten kautta, yleensä siihen on liittynyt seksuaalikasvatusta tekevän puolesta jotain häpeällistä” (Ote havainnointipäiväkirjasta)

4.4 Kuinka tärkeiksi vanhemmat kokivat seksuaalikasvatuksessa käsitellyt teemat?

Seksuaalikasvatuskoulutusta työstäessäni huomioin seksuaalikasvatuksen eri ulottuvuudet monipuolisesti ja pyrin rakentamaan eri osat niin, että ne etenisivät loogisesti. Aluksi käsiteltiin seksuaalisuuden eri ulottuvuuksia: kulttuurinen, psyykkinen, eettinen ja biologinen. Seuraavaksi siirryttiin seksuaalisuuden kehitykseen ja käsiteltiin seksuaalisuuden portaita. Tämän jälkeen pidettiin taukoa ja siirryttiin seuraavaan aiheeseen, jossa käsiteltiin omaa suhdetta seksuaalisuuteen, joka on kaikista tärkeintä seksuaalikasvattajuudessa. Viimeisenä tarkasteltiin seksuaalikasvatuksen tilannetta nyt. Pilottikoulutuksien eri osat/teemat nimesin seuraavalla tavalla i) seksuaalisuuden ulottuvuudet, i) seksuaalisuuden kehitys, i) oma suhde seksuaalisuuteen ja i) seksuaalikasvatuksen tilanne nyt.

Useimmat osallistuneista olivat sitä mieltä, että kaikki koulutuksessa käsitellyt teemat olivat tärkeitä. Kyselyssä pystyi arvioimaan kaikkia koulutuksen osia/teemoja asteikoilla: tärkeä, melko tärkeä, ei kovin tärkeä. Vaikka kaikki osat koettiin tärkeiksi, on kuitenkin kyselyyn vastanneiden mielestä *seksuaalisuuden kehitys* -osa koulutuksissa käsitellyistä teemoista tärkein. Vastanneista 97 % koki teeman tärkeäksi, ja 3 % melko tärkeäksi. Teemoista seuraavaksi tärkeimmäksi koettiin *seksuaalikasvatuksen tilanne nyt*; vastanneista 94 % koki teeman tärkeäksi, ja melko tärkeäksi 6 %. Seksuaalikasvattajan *oma suhde seksuaalisuuteen* -teeman koki 88% tärkeäksi, ja melko tärkeäksi 11 % vastanneista. Vastanneista *seksuaalisuuden ulottuvuudet* -teeman koki 83 % tärkeänä ja 17 % melko tärkeänä.

”Eniten keskusteluja syntyi seksuaalisuuden kehityksestä. Moni tunnisti oman lapsensa vaiheen tai kertoi omia muistoja omista elämänvaiheistaan, jotka liittyvät seksuaalikasvatukseen” (ote havainnointipäiväkirjasta)

4.5 Millaisista aiheista vanhemmat haluaisivat vielä lisää tietoa seksuaalikasvatuksen tueksi?

Suuri osa vanhemmista toivoi lisää tietoa seksuaalikasvatuksen tueksi ja tietoa siitä, että mistä tietoa voi löytää. Tiedon tarve nousi esiin useissa vastauksissa, mutta mitä tietoa kaivattiin, ei useimmissa vastauksissa määritelty. Tiedon tarve määriteltiin silloin, kun oli toive, että tietäisi enemmän tietoa seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta. Vanhemmat toivoivat usein

myös seksuaalikasvatuksen tueksi käytännön vinkkejä ja menetelmiä, vastauksissa ei kuitenkaan usein määritelty kovinkaan tarkasti, että mistä teemasta tai asiasta.

”Tietoa, että mistä löytää tukea sanoittamiseen”(H16)

”Erilaisia menetelmiä ja keinoja puheeksi ottamisen tukemiseksi.” (H15)

”Nykyiset suuntaukset muunsukupuolisuudesta ei ole itselle kovin selviä, varmasti nuoret tietävät paremmin.” (H26)

”Käytännön ideoita kasvattajan tueksi” (H4)

”Lisää tietoa kohdata ihmisten seksuaalisuutta.” (H20)

Kaikista eniten toivottiin lisää tietoa turvataidoista (Turvataidot tarkoittavat asioita, joita lapsi voi tehdä oman turvallisuutensa vahvistamiseksi).

”Tietoa turvataidoista ja niiden opettamisesta” (H1)

” Tietoa missä nyky maailma menee seksuaalisen toiminnan puolella. Pelottaa, että somesta ja elokuvista esiintuleva toksinen seksuaalisuuden mallisto korostus haittaa lapsen kehitystä. Pelottaa, että lapsi luulee seksiin liittyvän väkivallan ja olevan normaalia.” (H10)

Toiseksi eniten toivottiin lisää tietoa seksuaalisuuden kehityksestä eri ikävaiheissa 32 %. Seksuaalisesta toiminnasta ja mieltymyksistä lisää tietoa halusi 17 % vastanneista. Seksuaalisesta suuntautumisesta kaipasi lisätietoa 13 % ja kehon muutoksista eri ikävaiheissa 11 %. Vähiten kaivattiin tietoa raskaaksi tulemisesta, ehkäisystä ja seksitaudeista 8 % Erilaisia menetelmiä ja välineitä seksuaalikasvatuksen tekemisen tueksi halusi 6 % vastanneista. En kaipaa lisää tietoa, minulle on selvää, miten seksuaalikasvatusta tehdään 0. Kyselyn vastauksissa ei kuitenkaan noussut esiin toiveesta saada lisää tietoa erilaisista seksin tekemisen tavoista tai siitä, miten nautinnosta voisi lasten kanssa puhua, vaikka se kuitenkin koetaan erittäin haasteelliseksi keskustelun aihealueeksi.

4.6 Millaiset asiat haastavat seksuaalikasvatuksen tekemistä?

Seksuaalikasvatuksen tekemistä haastaa monet erilaiset tekijät. Ei ole yhtä selittävää tekijää, mikä estäisi tai haastaisi vanhempia. Seksuaalisuudesta puhuminen on usealla hyvin haastavaa ja omaa suhdetta seksuaalisuuteen ei ole tullut useinkaan pohdittua. Moni vastaajista koki, ettei

löydä sopivia sanoja 38 %, vastaajista 36 % vastasi, että tuntuu siltä, ettei oikein tiedä, mitä tietynikäiselle lapselle/nuorelle voi puhua 36 %. Vastaajista 17 % koki, ettei minulla ole tarpeeksi tietoa. Seksuaalikasvatuksen tekemistä haastaa myös häpeä.

”Yksinkertaisesti hävettää puhua piste”(H2)

”Uskon, että seksuaalisuuteen liittyvän häpeän purkaminen on avain asemassa siinä kuinka aiheesta kykenee omien lapsien ja nuorien kanssa keskustelemaan”(H29)

Pilottikoulutuksien aikana olin myös havaitsevinani seksuaalisuuteen liittyvää sisäistettyä häpeää. Se näyttäytyi minulle, varsinkin jokaisen koulutuksen alkuvaiheessa ja kyselyyn vastaajistakin 17 % vastasi, että hävettää puhua seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.

”Alussa ilmapiiri oli selkeästi jännittynyt, kehon asennot viestivät häpeän ilmapiiristä, käsivarret puuskassa, katsekontaktia vältettiin, seksuaalisuus – sanaa kierreltiin, mentiin istumaan todella kauas kouluttajan todennäköisestä paikasta, loppua kohti ilmapiiri rentoutui.” (ote havainnointipäiväkirjasta)

Moni vastannut 15 % myös koki, että saattaa sanoa jotain epäsopivaa. Kaikissa koulutuksessa vanhemmat kertoivat, että mietityttää, että mitä voi sanoa. He kokivat, että ei oikein tiedä mistä asioista täytyy puhua ja mitä jättää puhumatta. Osa myös pohti, että täytyykö omista seksikokemuksista puhua.

”Miten puhutaan omista seksikokemukset jos niistä kysytään” (H30)

”Osallistujat kysyvät, että miten seksuaalisuudesta tai seksistä pitää puhua vai pitääkö siitä puhua ollenkaan. Seksuaalisesta toiminnasta puhuminen koetaan kaikista haastavimmaksi aiheeksi puhua ja toivotaan, että joku muu puhuisi siitä”. (Ote havainnointipäiväkirjasta)

Vastanneista 9 % vastasi, että seksuaalikasvatuksessa ei haasta mikään, se on luonteva osa kasvatusta. Kyselyyn vastanneista hyvin harva oli sitä mieltä, että seksuaalisuudesta puhutaan vasta sitten, kun lapsi kysyy asiasta, eikä aikuisen tehtävä ole olla aktiivinen keskustelun avaaja. Vain yksi vastaajista oli sitä mieltä, että seksuaalikasvatus kuuluu ammattilaisille, esim. terveydenhoitaja, opettaja, päiväkodin työntekijä.

4.7 Onko seksuaalisuuden osa-alueissa sellaisia asioita tai teemoja, joista lasten tai nuorten kanssa on erityisen vaikea puhua?

Kaikissa koulutuksissa tuli esille se, että seksuaalikasvatuksessa ei ole sellaisia teemoja, joista olisi helppoa puhua. Keskusteluissa ja vastauksissa nousi erityisen vaikeiksi aiheiksi käsitellä seksuaaliseen nautintoon liittyvät asiat ja erilaiset seksin tekemisen tavat. Vastauksista nousi usein myös epätietoisuutta ”nykyajan” tai nuorten käyttämistä termeistä, jonka takia puhuminen koettiin vaikeaksi.

”Itse seksin moninaisuus. Oma kokemukseni on tavallisen tylsää (mutta minulle mieluista ja täysin riittävää), miten puhun lapsen kanssa muista vaihtoehdoista ja suostumuksesta sellaiseen” (H10)

”Ehkä ne nykypäivän nuorison termit ovat minulle vieraita”(H21)

”On, esim. porno (määrä, laatu), miten mielihyvää puhua” (H17)

”Ehkä juuri erilaiset mieltymykset jos ne kovin "totutuista normeista" poikkeavat.” (H19)

”Useita aiheita, ainakin yhdyntään ja seksuaaliseen nautintoon liittyvät aiheet” (H28)

Seksuaaliseen väkivaltaan liittyvät aiheet koettiin myös itselle vieraisiksi, joista on erityisen vaikea puhua. Useimmissa vastauksissa mainittiin seuraavat asiat: *Seksuaalinen väkivalta, pedofilia, insesti, lapsiin kohdistuva väkivalta, aikuisten epäsovinnainen käytös.*

4.8 Suositteletko tätä koulutusta myös muille vanhemmille?

Kaikki kyselyyn vastanneista suosittelisi tätä koulutusta myös muille vanhemmille. Suurin osa osallistuneista koki koulutuksen tarpeelliseksi. Useimmat koulutukseen osallistuneista toivoivat, että tällaisia koulutuksia vanhemmille järjestettäisiin säännöllisesti. Usein keskusteluissa nousi myös esiin omien lasten tarve säännölliselle seksuaalikasvatukselle. Keskusteluissa nousi myös esiin, että pitäisi olla enemmän paikkoja, joista näissä asioista voisi keskustella aikuisten kesken. Vanhemmat myös toivoivat, että olisi itselle annettu seksuaalikasvatusta, että olisi itsellä luonnollinen suhde seksuaalisuuteen.

”Osallistuja kertoo, koulutuksen ollessa loppumassa, toiveesta, että olisi itse lapsena saanut seksuaalikasvatusta ja että olisi ”näistä” asioista puhuttu lapsesta saakka. Muut ympärillä olevat osallistujat nyökkäilevät” (Ote havainnointi päiväkirjasta)

”Olisi antoisaa ohjaajan tukemana keskustella aikuisten kesken aiheesta ja samalla tulla tutummaksi itsensä kanssa tämän aiheen ympärillä” (H10)

”Kiitos , oli ihana voimautua porukassa!” (H7)

5 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS

Tutkimuksellisen kehittämistyön tuotoksena syntyi vanhemmille suunnattu seksuaalikasvatuskoulutus: ”**Kukkia ja mehiläisiä**” -**kuinka jutella lapselle seksuaalisuudesta**. Seksuaalikasvatuskoulutus on suunnattu kaikille vanhemmille. Pilottikoulutuksiin osallistui hyvin eri-ikäisten lasten vanhempia, eikä se haitannut, päinvastoin eri-ikäisten lasten vanhemmat antoivat toisilleen ohjeita, neuvoja ja jakoivat eri-ikäisten lasten seksuaalikasvatuksesta kokemuksia. Vanhemmille suunnatussa koulutuksessa on tärkeää huomioida, että se pysyy tarpeeksi joustavana, jotta pystytään pysähtymään sellaisten asioiden äärelle, jotka juuri silloin vanhempia mietityttävät. Vanhemmat kokivat tärkeänä, että saivat jakaa ajatuksiaan muiden vanhempien kanssa.

Aikataululla, kestolla ja tilalla on myös suuri merkitys koulutuskokemuksen ja onnistumisen suhteen. Koulutus on oltava pituudeltaan sellainen, että jokainen voi osallistua arki-iltana, kaiken arkikiireen keskellä. Pilottikoulutusten kesto ei juurikaan vaihdellut, mutta 2.5 oli vanhempien mielestä sopiva aika arki-iltana järjestettävälle koulutukselle, ja aikatauluna parhaana koettiin klo 17.30–20. Kaksi pilottikoulutuksista järjestettiin tilassa, jossa oli hyvin olohuonemainen sisustus ja yksi koulutuksista auditoriotyyppisessä tilassa. Auditorio tilana ei toiminut tämän kaltaisessa koulutuksessa, jossa pyritään mahdollistamaan kaikille mahdollisimman turvallinen tila ja jossa pyritään mahdollistamaan keskusteluja rennosti toisten osallistujien kanssa. Auditoriossa osallistujat pystyivät valitsemaan oman paikkansa vapaasti ja paikkoja oli todella monta, ja osallistujat hakeutuivat hyvin kauas toisistaan. Olohuonemaisessa tilassa osallistujat istuivat lähellä toisiaan ja niin, että jokainen näki toisensa, ikään kuin he olisivat olleet ”ringissä”. Auditoriomaisessa tilassa ihmiset istuvat kasvot eteenpäin, eikä (katse)kontaktia toisiin osallistujiin välttämättä tule laisinkaan. Toiminnallisuus on myös hyvin haasteellista, mutta ei mahdotonta, toteuttaa auditoriomaisessa tilassa.

Osallistujamäärällä on myös selvästi vaikutusta siihen, millainen koulutuksesta muodostuu. Mitä vähemmän osallistujia oli, sen enemmän puhetta, kysymyksiä ja omakohtaista pohdintaa. Paras mahdollinen määrä, näiden pilottikoulutuksine perusteella, olisi 12–15 henkilöä. Suurin osa koulutukseen osallistujista pilottikoulutuksissa oli naisia. Olisi mielenkiintoista kokeilla ryhmää, jossa osallistujat olisivat suurimmaksi osaksi miehiä.

Vanhemmille suunnattuun Seksuaalikasvatuskoulutukseen vaaditaan kouluttajalta seuraavaa osaamista: seksuaalisuuteen liittyvä tietoperusta, menetelmällinen osaaminen, käytännön järjestelyihin liittyvä osaaminen, viestintäosaaminen, esitysmateriaalin tuottamiseen liittyvä osaaminen, ymmärrys erilaisista oppijoista. Näistä kaikista korostuu seksuaalisuuteen liittyvä tietoperusta ja (puhe)viestintään liittyvä osaaminen. Toiminnallisiin menetelmiin liittyvän osaamisen lisäksi on hyvä tietää, miten turvallista tilaa rakennetaan ja miten lyhyessä ajassa saadaan osallistujat osallistumaan keskusteluihin ja yhteiskehittämiseen. Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön aikana järjestetyistä pilottikoulutuksista tuli palautetta, että ilmapiiri koulutuksissa oli rento ja turvallinen.

”Aivan loistava luento, luennoitsija ja keskustelut tilaisuudessa. KIITOS!” (H1)

”Mukava koulutustuokio, kiitos” (H3)

”Kiitos, oli ihana voimautua porukassa! Että löytyy täältä samalla tavalla avarasti ajattelevia ihmisiä. Ja kiitos myös sinulle! Olet vakuuttava, pätevä ja lämmin esiintyjä. Sait aiheen nousemaan arvoiselleen tärkeys paikalle (H7)

5.1 Kukkia ja Mehiläisiä, kuinka jutella lapselle seksuaalisuudesta -koulutuksen kuvaus

Tässä kuvaus tutkimuksellisen kehittämistyön tuotoksena syntyneen koulutuskokonaisuuden keskeisistä osista. Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö on tehty tilaajaorganisaatiolle ja koulutusta on mahdollista tilata heiltä. Avaan tähän vain tärkeät ja keskeiset asiat, joita eri osissa koulutuksen aikana käsitellään, koska tilaajaorganisaatio omistaa tämän koulutuskokonaisuuden ja sitä voi ostaa heiltä.

Koulutus koostuu 6 eri osakokonaisuudesta, jossa käsitellään seksuaalikasvatukseen liittyviä asioita, jotka vanhemmat kokevat tärkeiksi. Koulutusmateriaalissa on 40 diaa, ja koulutus sisältää erilaisia toiminnallisia menetelmiä, joita käytetään jokaisessa osiossa.

1. Koulutuksen aloitus

Koulutuksen aloituksessa käydään läpi koulutuksen aikataulu ja keskeiset sisällöt. Aloituksessa huomioidaan myös tila, jossa koulutus järjestetään ja kerrotaan siihen liittyviä olennaiset asiat. Koulutuksen aloituksessa kouluttaja esittelee itsensä ja käydään kierros, ketä on paikalla ja päällimmäiset fiilikset ja toiveet koulutuksen suhteen.

Aloitusosiossa on tärkeä käydä läpi turvallisemman tilan periaatteet. Turvallisemman tilan periaatteiden lisäksi on hyvä keskustella siitä, että aihe voi olla joillekin hyvin sensitiivinen, joten kunnioitamme jokaisen omaa tilaa ja tapaa osallistua. Kerrotaan, että koulutuksen aikana ei tarvitse jakaa mitään omaa ja koulutuksesta voi myös poistua, jos liikutaan sellaisissa teemoissa, jotka tuntuvat itselle sopimattomilta. Kouluttajan on myös hyvä kertoa, että aina voi kysyä ja keskeyttää, jos haluaa jotain asiaa esimerkiksi tarkentaa. Aloituksessa on myös hyvä sanoittaa, että seksuaalisuuteen liittyy myös paljon häpeää, ja siksi siitä saattaa olla vaikea puhua.

2. Seksuaalisuuden eri ulottuvuudet

Määritellään käsite seksuaalisuus. Seksuaalisuuden eri ulottuvuudet – osiossa käyvään läpi seksuaalisuuteen liittyviä eri ulottuvuuksia: kulttuuri& etiikka, biologia ja psyykinen ulottuvuus. Tavoitteena lisätä ymmärrystä, että seksuaalisuus on ”luonnollinen” asia, joka on läsnä elämässämme syntymästä kuolemaan. Tavoitteena myös lisätä ymmärrystä siitä, että seksuaalisuus ei ole vain seksin tekemistä tai seksuaalisista teoista puhumista. Tässä osiossa on tärkeää korostaa sitä, että seksuaalisuus on erottamaton osa kasvua ja kehitystä syntymästä hautaan.

3. Seksuaalisuuden kehitys

Seksuaalisuuteen liittyvien virstanpylväiden läpikäyminen ja kehitykseen liittyvän ymmärryksen lisääminen. Osiossa myös käsitellään sitä, milloin seksuaalikasvatus olisi hyvä aloittaa. Tässä osassa käsitellään myös seksuaalioikeuksia. Seksuaalisuuden kehitystä lähestytään seuraavien teemojen kautta: 1) Keho ja kehitys, 2) läheisyys ja itsetunto, 3) tunteet, 4) moninaisuus, 5) hyvinvointi ja terveys, 6) lisääntyminen, 7) normit ja tavat, 8) oikeudet. Tässä osassa käsitellään myös seksuaalisuuden portaat ja käydään läpi erilaisia tapoja, miten avata ja aloittaa keskusteluja ikätasoisesti. Kerrotaan olemassa olevista materiaaleista ja esitellään niitä.

4. Seksuaalikasvattajan oma suhde seksuaalisuuteen

Herätellä ajattelemaan, että oma suhde seksuaalisuuteen vaikuttaa siihen millaista seksuaalikasvatusta voi antaa. Käsitellään myös asioita, jotka saattavat vaikuttaa siihen, miksi seksuaalikasvatusta on vaikea tehdä. Tarkastellaan arvoja, uskomusjärjestelmä ja

historiaa, joka vaikuttaa omiin asenteisiin ja yhteiskunnassamme vallitseviin kirjoittamattomiin sääntöihin ja normeihin. Mietitään, että mitkä asiat ovat itselle vieraita tai mistä on vaikea keskustella. Mietitään, miten voitaisiin lähestyä myös vaikeita asioita ja mistä saada apua ja tukea niihin. Tässä osassa myös tutkitaan sitä, että kenelle seksuaalikasvatus ensisijaisesti kuuluu.

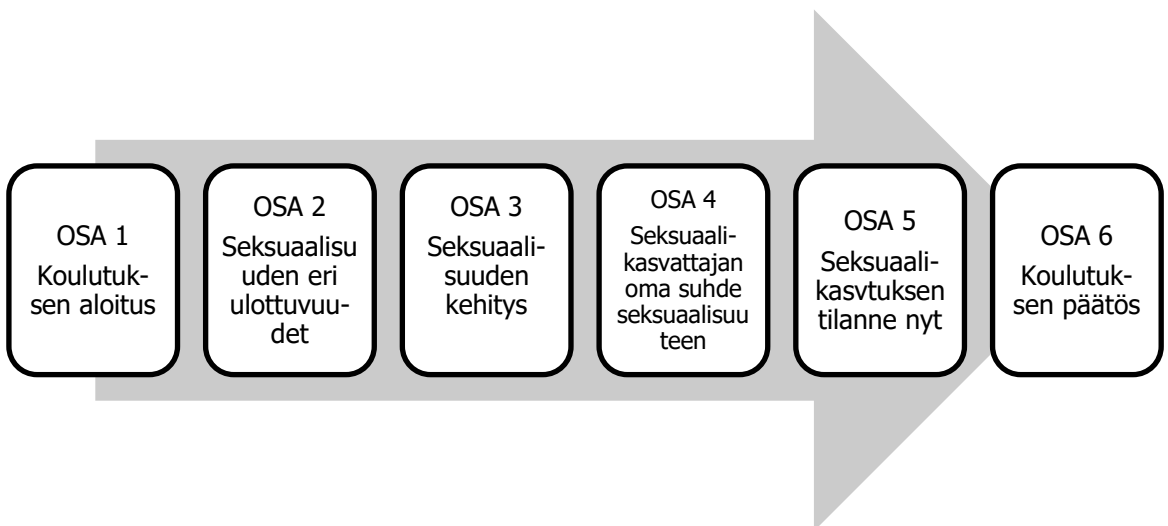
5. Seksuaalikasvatuksen tilanne nyt

Herättää tietoisuutta nykyisestä seksuaalikasvatuksen tilanteesta.

Kertoa lasten ja nuorten kokemasta häirinnästä ja kaltionkohtelusta kouluterveyskyselyn pohjalta. Tarkastellaan Suomalaista seksuaalikasvatuksen historiaa ja miten tähän päivään on päädytty. Tarkastellaan Kouluterveyskyselyn alueellisia tilastoja ja poliisin tilastoja.

6. Koulutuksen päätös

Koulutuksen viimeisessä osassa jaetaan tietoa siitä, mistä tietoa seksuaalikasvatuksesta voisi saada lisää. Esillä myös kirjallisuutta ja materiaalia seksuaalikasvatuksen tueksi, johon voi vielä tutustua, käydään nopea palautekierros läpi ja todetaan, että sähköpostiin tulee linkki sähköiseen palautelomakkeeseen. Kerrotaan myös palveluista, joista vanhemmat tai lapset voivat saada apua.



Kuvio 7. Koulutuksen osat

5.2 Mitä asioita olisi hyvä huomioida koulutusta suunniteltaessa

Tämän prosessin aikana on muodostunut tietynlainen kuva siitä, millaisia asioita tulisi huomioida vanhemmille suunnatussa seksuaalikasvatuskoulutuksessa. Mitä asioita huomioida suunniteltaessa koulutusta ja millaista osaamista kouluttajalla tulisi olla. Tässä listauksessa käytetty apuna Kupias & Koski (2012. 7) *Hyvä kouluttaja* -kirjasta luetteloa, jossa kuvattu onnistuneen koulutuksen elementit. Olen kirjannut tähän seksuaalikasvatuskoulutuksessa huomioitavat asiat ja suositeltavat asiat.

1. Tavoitteet

Tässä tutkimuksellisen kehittämisyön tuotoksena syntyi koulutuskokonaisuus, jonka keskiössä ovat kohderyhmän, eli vanhempien tavoitteet, toiveet ja tarpeet. Koulutuksen tavoitteena on tukea vanhempia seksuaalikasvatuksen toteuttajina. Tärkeimpänä tavoitteena on vahvistaa heidän omaa kokemustaan siitä, että he osaavat, ja jos eivät jotain tiedä, niin voivat löytyä mieltä askarruttaviin asioihin tietoa monista eri lähteistä. Tärkeää myös seksuaalikasvatukseen liittyvän häpeän purkaminen.

2. Osallistujat

Koulutuksen osallistujat ovat oletettavasti vanhempia tai lähiaikuisia tai muuten seksuaalikasvatuksesta kiinnostuneita henkilöitä. Koulutus on ns. peruskoulutus, osallistujilla ei oleteta olevan aikaisempaan kokemukseen tämänkaltaisista koulutuksista tai osaamista liittyen seksuaalisuuteen tai seksuaalikasvatukseen. Kouluttajan on hyvä huomioida, että emme voi koskaan tietää, että ketä koulutukseen osallistuu ja minkälaisin motiivein.

3. Kouluttajan osaaminen

Kouluttajan substanssiosaaminen on aivan keskeistä seksuaalisuuden teemoja käsitellessä. Kouluttajan täytyy ymmärtää oma suhdeseksuaalisuuteen. Täytyy ymmärtää, mistä oma seksuaalisuuteen liittyvä ihmiskäsitys pohjautuu. Kouluttajan täytyy omata ymmärrys siitä, mihin oma tieto seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta perustuu. Suositeltavaa olisi, että pohjalla olisi seksuaalineuvojan, seksuaalikasvattajan tai seksuaaliterapeutin koulutus. Seksuaalisuuden teemoista koulutettaessa on myös hyvä ymmärtää erilaiset seksuaalisuuden ulottuvuudet: biologia, kulttuuri, etiikka ja psyykinen ulottuvuus. Ymmärrys yhteiskuntamme heteronormatiivisesta rakentumisesta olisi myös suotavaa. Kouluttajan täytyy myös olla orientoitunut sukupuolisensitiivisesti.

Mantsinen ja Maijala (2015.22) teoksessa *Seksuaalikasvatuksen tueksi* määrittelee seuraavat asiat, joita on hyvä pohtia ja osata:

Seksuaalikasvatuksen tueksi määrittelee seuraavat asiat, joita on hyvä pohtia ja osata: ”Millaisia arvoja ja uskomuksia sinulla on seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta? Mistä ne ovat peräisin? Miten arvosi ja asenteesi tulevat esiin toiminnassasi seksuaalikasvattajana? Millaisia toivoisit arvosi ja asenteidesi olevan? Millaista seksuaalikasvatusta olet saanut lapsena, nuorena ja aikuisena? Missä/mistä olet sitä saanut? Millainen ilmapiiri/tunnelma oli noissa tilanteissa? Millaista seksuaalikasvatusta olisit kokenut tarvitsevasi? Millainen on ihmisen, tiedon- ja oppimiskäsityksesi? Miten käsityksesi tulevat esiin toiminnassasi seksuaalikasvattajana? Millaisia toivoisit käsityksesi olevan? Mitkä ovat mielestäsi seksuaalikasvatuksen tavoitteet? Mitä tiedät seksuaalisuudesta? Mitkä ovat lisätiedontarpeesi? Miten voit lisätä tietojasi? Mitkä ovat vahvuutesi seksuaalikasvattajana? Miten haluaisit kehittyä seksuaalikasvattajana? Miten voit edistää kehittymistäsi seksuaalikasvattajana? Mistä saat tukea kehittymiseesi?”

4. Koulutuksen sisältö

Koulutuksen sisältö koostuu kuudesta eri osasta, jotka ovat tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin aikana muodostunut kohderyhmän tarpeisiin sopiviksi. Seksuaalisuuteen liittyviä teemoja on todella paljon, ja olisi monia tärkeitä asioita, joita voisi tällaisen koulutukseen sisällyttää, mutta tämän koulutuksen teemat ovat: seksuaalisuuden eri ulottuvuudet, seksuaalisuuden kehitys, seksuaalikasvattajan oma suhde seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatuksen tilanne nyt. Koulutuksen sisältö rytmittyy seksuaalisuuden määritelmästä, seksuaalisuuden kehitykseen. Seksuaalisuuden kehityksen jälkeen syvennytään seksuaalikasvattajuuteen ja siihen vaikuttaviin tekijöihin. Lopuksi vielä mietitään seksuaalikasvatuksen tilannetta nyt ja tutustutaan ajankohtaisiin tutkimustuloksiin.

5. Materiaali ja menetelmät

Materiaalien on hyvä olla monipuoliset. Tässä koulutuksessa käytetään osallistavia ja toiminnallisia menetelmiä. Osallistavien ja toiminnallisten menetelmien käyttäminen vaatii myös osaamista ja ymmärrystä. Tärkeää myös havainnoida milloin ”rytmillisesti” on hyvä toiminnallisia menetelmiä käyttää. Seksuaalisuuden teemoissa liikuttaessa on ensin hyvä saada jää särjettyä ja luotua turvallinen ilmapiiri, jotta koulutukseen osallistujilla on turvallinen olo osallistuessaan yhteistoimintaan ja yhteiseen tekemiseen. Keskusteluille ja kysymyksille on varattava myös aikaa. Esittämisen tapaan ja sen ulkoasuun on hyvä myös panostaa ja miettiä millaiset diat haluaa esittää, ja mitä niillä haluaa

viestittää. Itse valitsin koulutuksen diaesitykseen mahdollisimman vähän tekstiä ja yhden, dian teemaan sopivan kuvaavan kuvan.

6. Koulutustila

Koulutustilalla on suuri merkitys siihen, että miten koulutus etenee, millainen ilmapiiri syntyy ja millaista vuorovaikutusta se mahdollistaa. Tämän tutkimuksellisen keittämistyön aikana tein havainnon, että parhaiten toimii intiimi, pieni tila, jossa voi istua rennosti. Tilassa on myös hyvä huomioida se, että se mahdollistaa liikkumisen sekä ryhmien ja parein muodostamisen mahdollisimman helposti. Sijainnilla on myös suuri merkitys, tilaan on helppo löytää ja ohjeet saapumisesta on tarpeeksi selkeästi ilmoitettu jo koulutuksen markkinointivaiheessa. Kouluttajan sijainnilla on myös merkitystä. Onko kouluttaja lähellä, kaukana, kuuluuko ääni, näkeekö kaikki osallistujat, istuuko kouluttaja vai seisoo. Kouluttajan on tärkeää kertoa koulutuksen alussa, millaisessa tilassa ollaan, ja tapahtuuko samassa tilassa jotain muuta jne.

7. Ryhmän ohjaaminen

Ryhmän ohjaamisen perusasiat on hyvä osata: miten turvallinen tila mahdollistetaan kaikenlaisille oppijoille. Täytyy osata myös ohjata: Miten kuljetetaan osallistujia koulutuksen läpi ja millaisia asioita tapahtuu tai saattaa tapahtua tällaisessa ryhmämuotoisessa koulutuksessa, johon tullaan vain ”hetkeksi” tietyn asian äärelle. Ståhlberg (2019. 18) toteaa teoksessaan ”Pienryhmä ohjaajan opas”, että kaikki osallistujat luovat kokonaisuuden, mutta ryhmänohjaajalla on tärkeä osuus ryhmän toimivuuden ja ilmapiirin syntymisenkannalta. kuvaa, että ohjaaja luo ”taian” ryhmään, mutta hänen mielestään ei kuitenkaan tarvitse olla velho, jotta voisi osata ohjata ryhmää. Ståhlberg (mt., 34) on luonut myös seuraavat kuusi teesiä, jotka hän kokee tärkeimmiksi ohjaamisessa: ”kuuntele, ole oma itsesi, huomioi, tue ja kannusta, arvosta ja asetu toisen asemaan.

8. Oma esiintyminen

Kouluttajan esiintyminen on kaiken a ja o. Jääskeläinen & Kortesus (2013. 10) kirjoittaa, että kouluttajan esiintymisen vaikuttaa enemmän hänen esiintymistaitonsa kuin asiasisältö tai asiaosaaminen. Eli tärkeintä on se, miten viestii, ei se mitä viestii. Oma esiintymistä on hyvä harjoitella ensin tuttujen henkilöiden kanssa ja pyytää palautetta omasta esiintymisestä. Toinen hyvä keino on kuvata omaa esiintymistä ja analysoida

sitä. Seksuaalisuuteen liittyvässä koulutuksessa on myös erityisen tärkeää, että tietää itse millainen suhde koulutettavaan asiaan on, ja on itse pureskellut asiaa monenlaisista ulottuvuuksista ja hyväksyä se, että asiaan liittyy paljon erialaisia näkemyksiä, uskomuksia ja ajatuksia.

9. Arviointi ja palaute

Ennen koulutusta on hyvä miettiä mihin haluaa kysyä palautetta ja mitä haluaa arvioida. Koulutuksen arviointia mietittäessä on hyvä miettiä sellaiset palautteenantotavat, jotka ovat helposti saavutettavissa ja mahdollistaa anonyymien vastaamismahdollisuuden. Palautetta on hyvä kysyä myös koulutuksena aikana sanallisesti ja varata siihen myös aikaa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vanhemmille suunnatulla seksuaalikasvatuskoulutukselle on selkeä tilaus. Erilaisia materiaaleja on olemassa erilaisilla nettialustoilla, mutta tavoittaako ne vanhempia? Vanhemmille suunnattuja koulutuksia seksuaalikasvatuksen tueksi ei ole järjestetty säännöllisesti. Vanhemmat toivovat, että saisivat jakaa kokemuksiaan, ajatuksiaan ja kysymyksiään muiden, samassa tilanteessa olevien aikuisten henkilöiden kanssa.

”Avointa keskustelua seksuaalisuuden eri ulottuvuuksista. Olisi antoisaa ohjaajan tukemana keskustella aikuisten kesken aiheesta ja samalla tulla tutummaksi itsensä kanssa tämän aiheen ympärillä.” (H4)

Koulutuksiin osallistuneiden määrä suhteessa lähetettyihin kutsuihin oli olematon. En tietenkään tiedä, että kuinka moni koulutuskutsun saaneista on nähnyt tai lukenut kutsua. Koulutuksiin osallistuneet olivat hyvin kiinnostuneita koulutuksessa käsitellyistä teemoista ja toivoivat ”kakkososaa” koulutukselle. Moni osallistunut oli sitä mieltä, että tällaista koulutusta tarvittaisiin heti kun tulee vanhemmaksi. Tulevaisuudessa olisi hyvä miettiä, että miten ja missä tavoittaa vanhempia seksuaalikasvatuksen äärelle, miten voisimme madaltaa kynnystä vanhemmille suunnattuihin koulutuksiin ja mitä voisimme koulutuksien suunnittelussa vielä huomioida?

Edelleen seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen liittyy häpeää. Vanhemmille suunnatun koulutuksen keskeisenä tehtävänä on lievittää seksuaalisuuteen liittyvää häpeää. Seksuaalisuuteen liittyvää sanastoa on vaikea löytää tai sanoa ääneen, koska sanastoa ei käytetä tai opita lapsena käyttämään. Koulutuksessa on tärkeää vahvistaa vanhempien uskoa omaan kasvattajuuteen ja siihen, että jokainen osaa puhua ja jos ”oikeita” sanoja ei löydy heti niin niitä voi opetella. Tärkeää on myös löytää sanat, jotka ”sopivat” omaan suuhun. Juusola (2021, 40) on myös kirjoittanut siitä, että seksuaalisuus voi olla yksi haastavista asioista, joista vanhempien on vaikea puhua. Koulutuksessa on tärkeä validoida vanhempien tunnetta, että seksuaalisuudesta voi olla vaikea puhua, mutta myös suunnata ajatuksia ratkaisuihin ja siihen, että sitä voi opetella, eikä tarvitse olla koskaan ”valmis”.

Häpeän selättämiseksi tarvitaan vielä monenlaisia toimia mutta, ajattelen, että tämän kaltaisella toiminnalla ja tässä tutkimuksellisessa kehittämistyön tuotoksena syntyneen koulutuksen kaltaisella, matalankynnyksen koulutustoiminnalla voidaan häpeää selättää ja lievittää. Häpeän tunne syntyy kuitenkin suhteessa toisiin ihmisiin. Häpeä opitaan, se on sosiaalinen tunne ja sisäistämme sen sosialisatioprosessin välityksellä. (Myllyviita 2021, 29). Voisimmeko myös

oppia seksuaalisuuteen liittyvästä häpeästä pois sosiaalisissa suhteissa? Koulutuksen järjestäjältä ja kouluttajalta tämä vaatii tietynlaista esiintymistapaa ja heittäytymiskykyä, ja ymmärrystä laajasti seksuaalisuuden eri ulottuvuuksista.

Nykyään seksuaalikasvatuksesta on ryhdytty puhumaan onneksi yhä enemmän. Tällä hetkellä lasten kanssa tehtävästä seksuaalikasvatuksesta on ryhdytty käyttämään kehotunnekasvatus-termiä. Väestöliitto (Väestöliitto) määrittelee kehotunnekasvatuksen lasten seksuaalikasvatukseksi, jossa käsitellään ikätasoisesti kehoon, tunteisiin ja oikeuksiin liittyviä asioita. Voisiko tämä termin laajempi käyttöönotto olla yksi ratkaisu siihen, että seksuaalikasvatuskoulutuksiin osallistuisi enemmän vanhempia ja voisiko se lisätä tunnetta siitä, että yhä useampi kokisi seksuaalikasvatustehtävän myös itselle kuuluvaksi? Itse olen sitä mieltä, että asioista täytyy puhua niiden oikeilla nimillä, eikä lähteä ns. kiertämään häpeään liittyvää ilmapiiriä. Tietysti on hyvä asia, että jos pääsemme sanojen kiertämisellä lähemmäksi turvallisempaa arkea kaikille, niin olen valmis käyttämään vähemmän häpeällisiä käsitteitä sen takaamiseksi. Ajattelen myös, että häpeän työstämiseksi olisi hyvä hävetä asioita yhdessä turvallisessa ympäristössä, silloin häpeä laantuu ja häpeälliset asiat muuttuvat vähemmän häpeällisiksi

Olen myös pohtinut, että kuinka neuvolapalveluissa voisi vahvistaa vanhempien seksuaalikasvattajuuden tukemista. Se on kuitenkin yhteiskuntamme palvelu, jossa jokainen vanhemmaksi tuleva käy ja tulee kohdatuksi. Hakulinen & Mäenpää (2020) kirjoittavatkin, että seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisestä vastaavat pääsääntöisesti äitiys- ja lastenneuvoloissa toimivat terveydenhoitajat. He toteavat, että lastenneuvolan terveystarkastuksissa otetaan esille lapsen seksuaalinen kehitys. Kuinka tasavertaista eri neuvoloissa tämän toteutuminen on, olisi mielenkiintoista selvittää, koska esim. Sorsan & Juuman (2022, 40) opinnäytetyön, *Vanhempien ajatuksia 7–9-vuotiaiden lasten seksuaalikasvatuksesta*, tuloksissa todetaan vanhempien kokevan, etteivät he saa tarpeeksi tukea seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen; tukea ei saatu lainkaan tai se oli ollut todella vähäistä.

Vanhemmat kokevat, että ensisijaisesti seksuaalikasvatus kuuluu heille, mutta sen aloittaminen koetaan hyvin haasteelliseksi. Vanhempia mietityttää usein, että milloin seksuaalikasvatus tulisi aloittaa. Prosessin aikana huomasi, kuinka vanhemmat ovat huolissaan omien lastensa seksuaalikasvatuksen tilasta ja ehkä jonkinlainen epätoivo nykytilanteesta oli aistittavissa, ja usein se nousi esiin nimenomaan suhteessa sosiaalisen mediaan. Valitettavasti on myös niin, että lapsi/nuori ei kerro kokemistaan asioita ensimmäisenä vanhemmalleen vaan ystävälleen. Pelas-

takaa lapset ry:n *Grooming lasten silmin-* selvityksessä, lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä 2021 todetaan, että lapsi harvoin kertoo aikuiselle tai viranomaiselle. Selvityksessä todettiin, että häpeä on yksi syy, miksi lapset eivät asioista aikuisille kerro (Juusola, Simola, Tasa, Karhu & Sillfors 2021. 31). Yle (2021) selvitti myös asiaa ja sai samankaltaisia tuloksia: Moni lapsi vastaanottaa seksuaalisävytteisiä viestejä, mutta todella harvat tapaukset tulevat päivänvaloon tai aikuisten tietoon. Tämä on mielestäni tärkein asia, josta tulisi laajemminkin keskustella ja tutkia: Mitkä asiat voisivat lisätä lasten ja nuorten luottamuksellista suhdetta lähellä oleviin aikuisiin?

Koulutuksiin osallistuneet olivat pääosin naisia. Mistä tämä kertoo? Onko kulttuurissamme ajatus, että seksuaalikasvatus on naisten tehtävä? Onko kasvatustehtävät sukupuolittuneita ja koetaanko sensitiivisistä asioista puhuminen naisille luonnollisempaa? Seksuaali- ja lisääntymisterveys on liitetty usein naissukupuoleen ja naiseuteen liittyväksi asiaksi. Myös yhteiskuntamme äitiys- ja neuvolapalveluihin on liittynyt myös historiallisesti naiseus ja ne on sisäistetty naissukupuolisille suunnatuiksi palveluiksi. (Klemetti & Raussi-Lehto. 2014. 58). Voisiko tämä liittyä myös seksuaalikasvatukseen ja siihen, että osallistujat pilottikoulutuksissa olivat pääsääntöisesti naisia?

Seksuaalioikeudet tunnetaan vielä heikosti ja ymmärrys siitä, että niiden toteutuminen lisäisi huomattavasti yhdenvertaisemman elämän toteutumista ja vähentäisi inhimillisen kärsimyksen toteutumista, on vielä hyvin lapsenkengissä. Seksuaalioikeuksien toteutuminen mahdollistaisi myös jokaisen turvallisen kasvun seksuaalisuuteen ja niiden toteutuminen takaisi, että jokainen voisi toteuttaa ja ilmaista omaa seksuaalisuuttaan yksilöllisellä tavalla muiden rajoja rikkomatta. (Väestöliitto 2019. 6–7.) On myös hyvin harvinaista, että ihmisillä olisi tiedossa lait, asetukset tai kansainväliset sopimukset, jotka velvoittavat meitä toimimaan seksuaalioikeuksia kunnioittavalla tavalla.

6.1 Jatkokehittämisehdotuksia

Vanhemmille järjestetään usein vanhempainiltoja, jotka ovat luonteeltaan hyvin informatiivisia ja ei-osallistavia. Itse huomasin pilottikoulutuksien aikana, että parhain mahdollinen koko olisi 12–15 henkilöä/koulutusryhmä. Mitä pienempi osallistujamäärä oli sitä ”intiimimpiä” keskusteluja käytiin. Voisiko tällaisia koulutuksia järjestää odottaville vanhemmille neuvolassa?

Pilottikoulutuksissa olleet vanhemmat olivat äärimmäisen kiitollisia siitä, että saivat osallistua koulutukseen ja pitivät sitä todella tärkeänä. Toivoivat myös jatko-osaa ja sitä olen parhaimmillaan kehittäessä. Jatkokoulutuksessa syvennyttään seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuteen ja harjoittelemmme erilaisia tapoja avata seksuaalisuuden teemoihin liittyviä keskusteluita.

Lasten ja nuorten vanhempien kanssa työskentelevien ammattilaisia tulisi kouluttaa siihen, että kuinka vanhempia ohjataan tekemään seksuaalikasvatusta ja vahvistaa heidän omaa toimijuutensa seksuaalikasvatuksena alueella.

Vanhemmille suunnattu seksuaalikasvatuskoulutus tulisi mahdollistaa jokaiselle vanhemmalle, niin kauan, että seksuaalikasvatus koetaan ”luonnolliseksi” osaksi kasvattajuutta. Tähän on siis pitkä matka ja millä resursseilla tämä hoidetaan, on varmasti suuri poliittinen kysymys. Nykyään jokaisella koululla toimii yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä, johon kuuluu eri ammattikunnan edustajia ja muita koulun ulkopuolisia edustajia, voisiko tämä olla väylä yhteistoimintaan. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 § 1 mom. määrittelee yhteisöllisen oppilashuollon seuraavalla tavalla:

Yhteisöllisellä oppilashuollolla tarkoitetaan sellaista toimintakulttuuria ja niitä toimia, joilla koko esiopetusyksikössä/koulussa edistetään lasten/oppilaiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä esiopetus-/kouluympäristön terveellisyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä.

Tärkeää olisi jatkossa tutkia sitä, että kuinka itsensä miehiksi määrittelevät henkilöt ja isäksi kokevat henkilöt kokevat seksuaalikasvatuksen. Olisi tärkeää saada heidät mukaan. Kuinka heidät voisi tavoittaa ja saada asian äärelle? Tarvittaisiinko sukupuolieriytettyä koulutustoimintaa? Onko seksuaalisuudesta puhuminen tai seksuaalikasvatusvastuu hyvin sukupuolittunutta tai mitä muuta siihen liittyy?

Jokaisessa koulutuksessa sosiaali-, terveys- ja kasvatusaloiilla, jossa henkilöitä koulutetaan toimimaan ihmisten kanssa, tulisi olla kirjattuna opetussuunnitelmiin ihmisen seksuaalisuus ja kaikki siihen liittyvät eri ulottuvuudet. Seksuaalisuus-kurssi ei voi olla vapaasti valittava jakso. Me emme voi irrottaa seksuaalisuutta ihmisestä, se on meissä läsnä syntymästä haunaan. Nyt yhteiskunnassamme koulutetaan erityisiä osaajia seksuaalisuuden alueelle (seksuaalineuvoja,

seksuaaliterapeutti, seksuaalikasvattaja) ja se on mielestäni aivan väärä viesti. Seksuaalisuudesta täytyy kaikkien osata ja pystyä keskustelemaan.

Voisimme myös ryhtyä häpeän selättämistalkoisiin. Miten voisimme käsitellä häpeäämme turvallisesti? Kuinka oppisimme tunnistamme kulttuurissamme vallitsevan häpeän ja sen rajoittavat tekijät? Miten voisimme ”luopua” häpeätaakastamme? Miten voisimme oppia puhumaan seksuaalisuudesta ilman häpeää?

LÄHTEET

- Aalberg, Veikko & Siimes, Martti 1998. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Kustannusosakeyhtiö Nemo. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Aaltonen, Marjo & Ojanen, Tuija, & Vihunen, Riitta, & Vilén, Marika 2003. Nuoren aika. WS Bookwell Oy. Porvoo 2003.
- Aaltonen, Jussi 2021. Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere 2012
- Aaltonen, Satu & Hytti, Ulla & Lepistö Tanja, & Mäkitalo-Keinonen, Tiina 2016. Yhteiskehittäminen: kaikki siitä puhuu, mutta mitä se on ja miten siinä onnistuu? Verkkojulkaisu. Turun yliopisto. Ajankohtaista. Uutiset. 4.4.2016. <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/yhteiskehittaminen-kaikki-siita-puhuu-mutta-mita-se-on-ja-miten-siina>.
- Aarnio, Kia & Lahti, Annukka & Kerppola, Jenni & Moring, Anna 2020. Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla. Gaudeamus.
- Arkio-Lampinen, M., & Voutilainen A., 2014. Seksuaaliterveyden työkalupakki. Hiv-säätiö/Hiv-tukisäätiö
- Aho, Tuulia & Kotiranta-Ainamo, Anna & Pelander, Anne & Rinkinen, Tuija 2008. Puhutaan seksuaalisuudesta. Alkio, P. (toim.) Väestöliitto. Helsinki: Priimuspaino Oy.
- Alanko, Katariina 2014. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 72 Seta, Seta-julkaisu 23.
- Apter, Dan & Väisälä, Leena & Kaimola, Kari 2006. Seksuaalisuus. Helsinki: Duodecim
- Arkio-Lampinen, Maatu & Voutilainen Annu 2014. Seksuaaliterveyden työkalupakki. Hiv-säätiö/Hiv-tukikeskus. Helsinki.
- Bildjuschkin, Katariina 2015. Seksuaalikasvatuksen tueksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkojulkaisu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-542-4>
- Bildjuschkin, Katariina & Ruuhilahti, Susanna 2012. Mitä ihmettä? Opas ammattilaisille. Seksuaalikasvatusta 3–9 -vuotiaille. Nektaria ry.

- Cacciatore, Raisa 2006. Lasten ja nuorten seksuaalisuus. Teoksessa Apter D., Väisälä L., Kaimola, K., (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki. Kustannus Oy Duodecim.
- Cacciatore, Raisa. & Korteniemi-Poikela, Erja 2019. Rakkaus, ilo, rohkeus – Seksuaalisuuden portaat. Minerva
- Greenberg, Jerrold & Bruess, Clint & Mullen Kathleen 1993. SEXUALITY. Insights and Issues. WCB Brown & Benchmark. USA.
- Grönfors, Martti 2011. Laadullisen tutkimuksen kenttätöön menetelmät. (Toim.) Hanna Vilkka. SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilkka. Hämeenlinna.
- Hakulinen, Tiina & Mäenpää, Tuovi 2020. Neuvolassa edistetään seksuaali- ja lisääntymisterveyttä. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen blogi. [https://www.terveydenhoitajaliitto.fi/uutishuone/blogi/neuvolassa_edistetaan_seksuaali- ja_lisaantymisterveytta.1195.blog](https://www.terveydenhoitajaliitto.fi/uutishuone/blogi/neuvolassa_edistetaan_seksuaali-ja_lisaantymisterveytta.1195.blog), (Viitattu 1.11.2022)
- Heikkinen, Hannu & Jyrkämä, Jyrki 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Heikkinen hannu, huttununen Rauno, Moilanen Pentti (toim.). Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: Atena kustannus, 25–62.
- Hirsjärvi, Sirkka 2004. Tutkimuksen reliabelius ja validius. Teoksessa Tutki ja kirjoita (toim.) Hirsjärvi, S., Remes, P. & Pajavaara, S. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka, & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2015. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Hiv-säätiö/Hiv-tukikeskus 2014. Seksuaaliterveyden työkalupakki.
- Ihmisoikeudet.net. <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/seksuaalioikeudet/> (Viitattu 21.11.2022)
- Jokinen, Eeva. 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Juuma, Anni. & Sorsa, Sanna 2022. Vanhempien ajatuksia 7–9-vuotiaiden lasten seksuaalikasvatuksesta. Opinnäytetyö, Jyväskylän AMK. Tammikuu 2022. Terveys- ja hyvinvointialat.

Juusola, Aino 2021. Jutellaanko? Miten käsitellä lapsen kanssa vaikeita asioita. Helsinki: Kirjapaja.

Jääskeläinen, Jane & Kortesus, Katleena 2013. Nörtin esiintymisopas. Suoritusmanuaali substanssiosaajalle. Talentummedia oy. Helsinki.

Ilmonen, Tuisku ja Nissinen, Jussi. 2006. Seksologian peruskäsitteistöä. Teoksessa Apter D., Väisälä L., Kaimola, K., (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki. Kustannus Oy Duodecim.

Kangaskoski, Henriikka 2022. Lasten seksuaalikasvatus on usein vanhemmille vierasta. Aamuposti. STT. <https://www.aamuposti.fi/uutissuomalainen/5396300>.

Klemetti, Reija & Raussi –Lehto, Eija 2014.. Edistä, ehkäise, vaikuta. Seksuaali – ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Kolari, Tuula 2007. Nuorten kokemuksia kouluterveydenhoitajan toteuttamasta seksuaalikasvatuksesta. Pro Gradu – tutkielma. Lääketieteellinen tiedekunta. Hoitotieteen laitos. Tampereen yliopisto.

Kontula, Osmo & Meriläinen, Henna 2007. Koulun seksuaalikasvatus 2000- luvun Suomessa. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. Helsinki.

Kontula, Osmo 2008. Halu & intohimo, tietoa suomalaisesta seksistä.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka – Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere.

Laakso, Mari 2013. Sosiaalisten tekijöiden yhteys 15–18-vuotiaiden tyttöjen itsetuntoon ja ruumiinkuvaan. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalipsykologia. Yhteiskuntatieteiden laitos. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Itä-Suomen yliopisto. Tammikuu 2013

Lehtonen, Jukka 1998. Heteroseksuaalisuus oppikirjoissa –lähtökohtana ei- heteroseksuaalisten nuorten kokemukset. Teoksessa Helve H., (toim.) Nuorten arki ja muuttuvat rakenteet. Helsinki: Nuorisotutkimus 2000 5/98, 159–191.

Liinamo, Anja 2005. Suomalaisnuorten seksuaalikasvatus ja seksuaaliterveystiedot oppilaan ja koulun näkökulmasta. Arviointia terveyden edistämisen viitekehityksessä. Jyväskylän yliopisto

Mantsila, Christina & Maijanen Hanna 2015. Teoksessa Seksuaalikasvatuksen tueksi. Bildjuschkin, K. (toim.) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkojulkaisu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-542-4>

Miettinen, Satu (toim.) 2011. Palvelumuotoilu – uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. Tammerprint Oy. Tampere.

Moilanen, Pentti & Rähä, Pekka 2018. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Valli, R., (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittavalla tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä

Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi

Myllyviita, Katja 2021. Häpeän hoito. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki.

Nurmi, Jari-Erik 1998. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehä. Teoksessa, P., Korhokangas, M., Lyytinen, P., (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Porvoo. WSOY – Kirjapainoyksikkö.

Oinonen, Maria & Susineva, Anni 2019. Seksuaalikasvattajan käsikirja. Hivpoint. Helsinki. Trinket.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287> (Viitattu 20.11.2022)

Poliisi (2022) <https://poliisi.fi/-/lapset-seksuaalirikosten-kohteena-miten-paastaan-kohti-turvallisempaa-arkea>. (Viitattu 1.10.2022)

Rinkinen, Tuija 2012. Nuorten kysymyksiä seksuaaliterveydestä. Väestöliiton Internetpalvelussa. ”Toivon, että vastaat koska en uskalla kysyä keneltäkään muulta aikuiselta!!!”. Väestöliitto. Helsinki. Hansaprint oy.

Rossi, Leena-Maija 2006. Heteronormatiivisuus. Käsitteen elämää ja kummastelua. Kulttuurintutkimus.23(3): 19–28

Sikala, Irmeli & Tuura, Jaana & Myllykangas, Kirsi & Tölli, Sirpa 2020. Ikätasoinen seksuaalikasvatus on lapsen turva. Oulun Ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisu. ePooki 34/2020. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe202002064744>

Seksuaalisuuden standardit Euroopassa 2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere. Suomen Yliopistopaino Oy.

Stohlberg, Leena 2019. Pienryhmäohjaajan opas. PS-kustannus. Jyväskylä.

Suojanen. Toimintatutkimus ammatillisen kehittymisen välineenä. Metodix – Metoditietämystä kaikille <https://metodix.fi/2014/05/19/suojanen-toimintatutkimus/> (Viitattu 29.10.2022)

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tamminen, Tuula 2005. Olipa kerran lapsuus. WS Bookwell oy: Juva.

Tuulaniemi, Juha 2013. Palvelumuotoilu. Talentum Oyj.

WHO 2010. Maailman terveysjärjestö (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA seksuaalikaivatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. Valopaino Oy. Helsinki.

Vilka, Hanna 2011. Seksuaalinen häirintä. PS-Kustannus. Jyväskylä.

Vilka, Hanna 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. PS-kustannus Jyväskylä.

Vilka, Hanna & Airaksinen Tiina 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus

Vekhalahi, Kimmo (2019) Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsingin yliopisto. <https://doi.org/10.31885/9789515149817>

Väestöliitto <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/> (Viitattu 10.11.2022)

Väestöliitto 2019. Seksuaalioikeudet. (toim.) Kamomilla, K., Korhonen, E., Lipsanen, L., Kaukoranta, R., ja Kotiranta, S. Nord Print Oy, Helsinki 2019

Yle 2021. Yle selvitti: Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö somessa on hälyttävän yleistä – mitä se tarkoittaa ja miten ongelmaa voidaan torjua? <https://yle.fi/a/3-12071048> (Viitattu 1.11.2022)

LIITTEET

Liite 1 Havainnointipäiväkirjan lomake

Liite 2 Kysely

Liite 3 Kyselyn saateteksti

Liite 1 Havainnointipäiväkirjan lomake

Koulutuksen perustiedot KOULUTUS NUMERO ()	
Aika	
Paikka	
Osallistujat	
Yleiset havainnot	
Ilmapiiri	
Keskustelut, kysymykset	
Toiminnallisiin osioihin osallistuminen	
Aikataulu	
Koulutuksen eri osat	
Seksuaalisuus	
Seksuaalisuuden kehitys	
Oma suhde seksuaalisuuteen	
Seksuaalikasvatuksen tilanne	

Liite 2 Kysely

1. Sukupuolenne
Nainen ()
Mies ()
Muu ()
En halua määritellä ()

2. Oletteko aikaisemmin osallistunut lasten ja nuorten seksuaalikasvatusta käsittelevään koulutukseen?
En ()
Kyllä ()

3. Milloin seksuaalikasvatus tulisi mielestänne aloittaa?
Heti syntymän jälkeen ()
Sen jälkeen, kun lapsi on oppinut puhumaan ()
Lapsen ollessa 3-6 -vuotias ()
Lapsen ollessa 7-11 -vuotias ()
Lapsen ollessa 15-vuotias ()
Yli 15-vuotiaana ()
Vasta sitten, kun lapsi itse ottaa asian esille ()

4. Mikä seuraavista on mielestänne ensisijaisesti vastuussa lasten ja nuorten seksuaalikasvatuksesta?
Neuvola ()
Päiväkoti ()
Koulu ()
Koti ()
Seurakunta ()
Lasten harrastustoiminnan järjestäjä ()

5. Miten tärkeäksi koitte koulutuksessa käsitellyt teemat

Ei kovin tärkeä	Melko tärkeä	Tärkeä
seksuaalisuuden ulottuvuudet		

seksuaalisuuden kehitys
 oma suhde seksuaalisuuteen
 seksuaalikasvatuksen tilanne nyt

6. Mistä seuraavista aiheista haluaisitte vielä lisää tietoa seksuaalikasvatuksen tueksi?

Voit valita useita.

En kaipaa lisää tietoa, minulle on selvää, miten seksuaalikasvatusta tehdään

Seksuaalisuuden kehitys eri ikävaiheissa

Kehon muutokset eri ikävaiheissa

Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalinen toiminta ja mieltymykset

Turvataidot (Turvataidot tarkoittavat asioita, joita lapsi voi tehdä oman turvallisuutensa vahvistamiseksi)

Raskaaksi tuleminen, ehkäisy ja seksitaudit

Erilaisia menetelmiä ja välineitä seksuaalikasvatuksen tekemisen tueksi

7. Valitse väittämistä. Voit valita useita. Millaiset asiat haastavat seksuaalikasvatuksen tekemistä?

Koen, ettei minulla ole tarpeeksi tietoa

Koen, etten oikein löydä sopivia sanoja

Tuntuu siltä, että saatan sanoa jotain epäsopivaa

Tuntuu siltä, etten oikein tiedä, mitä tietynikäiselle lapselle/nuorelle voi puhua

Mielestäni seksuaalikasvatus kuuluu ammattilaisille, esim. terveydenhoitaja, opettaja, päiväkodin työntekijä

Seksuaalisuudesta puhutaan vasta sitten, kun lapsi kysyy asiasta. Aikuisen tehtävä ei ole olla aktiivinen keskustelun avaaja

Häpeä. Hävetään puhua seksuaalisuuteen liittyvistä asioista

Ei mikään, minulle seksuaalikasvatus on luonteva osa kasvatusta

8. Kerro omin sanoin, mitä vielä tarvitsisit seksuaalikasvatuksen tekemisen tueksi

9. Onko seksuaalisuuden osa-alueissa sellaisia asioita tai teemoja, joista lasten tai nuorten kanssa on erityisen vaikea puhua
10. Kuinka tärkeänä pidät aikuisille suunnattua, lasten ja nuorten seksuaalisuuteen liittyvää seksuaalikasvatuskoulutusta?
11. Vapaasti palautetta...

Liite 3 Kyselyn saateteksti

Kyselyyn vastaaminen kestää noin 4 minuuttia. Kiitos, että osallistuit seksuaalikasvatuskoulutukseen. Kartoitamme kyselyn avulla aikuisten ajatuksia ja tarpeita seksuaalikasvatukseen liittyen. Kyselyyn vastaaminen vie n.5 minuuttia. Kyselyn vastaukset käsitellään anonyymisti ja ainoastaan kyselyn toteuttajalla on mahdollisuus käsitellä aineistoa. Aineistoa ei arkistoida vaan käytetään ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten. Kysely on osa YAMK yhteisöpedagogi opinnäytetyötä, joka on tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa kehitetään ai-kuisille suunnattua ja aikuisten tarpeisiin sopivaa seksuaalikasvatuskoulutusta. Kiitos :)